

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Adéla Stavínohová

Invalidní důchod

Diplomová práce

Olomouc 2014

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Invalidní důchod*“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Olomouci dne .....

Adéla Stavinohová .....

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Petře Melotíkové za ochotu, se kterou se ujala vedení mé diplomové práce, za vstřícný přístup, odborné vedení a cenné rady, které mi pomohly při vypracování této práce. Poděkování rovněž patří mé rodině za podporu po celou dobu mého studia.

Osnova

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Důchodové pojištění	9
1.1 Principy důchodového pojištění	10
2 Důchodové schéma invalidního důchodu	12
2.1 Základní důchodové schéma	12
2.1.1 Účast na důchodovém pojištění	12
2.1.2 Doba pojištění	13
2.1.3 Náhradní doba pojištění	14
2.1.4 Invalidita	14
2.1.5 Dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav a dočasná pracovní neschopnost.....	18
2.2 Vznik invalidity ve spojení s pracovním úrazem či nemocí z povolání	20
2.3 Invalidita z mládí (speciální důchodové schéma)	20
2.3.1 Souběh nároku na invalidní důchod a nároku na výživné	21
2.4 Zánik invalidity	22
3 Důchodová formule	24
3.1 Základní a procentní výměra	24
3.2 Vymezení některých pojmů	25
3.4 Prokazování dob pojištění a možná řešení	27
4 Souběh invalidního důchodu a důchodu starobního	30
5 Řízení ve věcech důchodového pojištění	33
5.1 Lékařská posudková služba.....	33
5.2 Řízení o dávkách důchodového pojištění.....	33
5.3 Prostředky právní ochrany	36
6 Poživatel dávek invalidního důchodu a zaměstnání	38
6.1 Invalidní osoba a možnost pracovního uplatnění.....	38
6.2 Zaměstnávání osob se zdravotním postižením.....	41
6.2.1 Pojem osoba se zdravotním postižením a osoba se zdravotním znevýhodněním	43
6.2.2 Výhody pro zaměstnavatele	44
6.3 Tzv. povinný podíl OZP.....	46
6.3.1 Zaměstnání OZP	46
6.3.2 Náhradní plnění – odebrání výrobků či služeb	47
6.3.3 Odvod do státního rozpočtu	48

6.4 Poskytování nemocenských dávek poživatelům invalidních důchodů	48
6.4.1 Délka podpůrčí doby a ochranné lhůty	49
6.4.2 Přejchod z dočasné pracovní neschopnosti do invalidity.....	50
Závěr.....	53
Seznam použité literatury.....	56
Shrnutí.....	61
Summary	61
Klíčová slova	62
Key words.....	62

Seznam použitých zkratk

ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
DNZS	dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav
DPN	dočasná pracovní neschopnost
DPN	dočasná pracovní neschopnost
CHPM	chráněné pracovní místo
ID	invalidní důchod
LPS	Lékařská posudková služba
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NSS	Nejvyšší správní soud
OSSZ	Okresní správa sociálního zabezpečení
OZP	osoba se zdravotním postižením
OZZ	osoba zdravotně znevýhodněná
SD	starobní důchod
VOP	Veřejný ochránce práv
ZákPr	zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce
ZDP	zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění
ZNP	zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění
ZOPSZ	zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění důchodového pojištění
ZOZ	zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti

Úvod

Téma své diplomové práce s názvem Invalidní důchod, jsem si vybrala zejména z důvodu, že se jedná o velice zajímavou problematiku nejen z hlediska právního, ale i z hlediska důsledků, se kterými je invalidita spojena - ve sféře ekonomické či sociální. Invalidita nepředstavuje pouze zhoršení zdravotního stavu člověka, ale teprve v návaznosti na něj pokles pracovní způsobilosti. S tím bývá zpravidla spojeno ztížení pracovního uplatnění a mnohdy zhoršená ekonomická situace invalidní osoby. Zabezpečení invalidních osob je proto jednou z nejvýznamnějších problematik v oblasti sociálního zabezpečení.

Ne nadarmo je zdraví považováno za to nejcennější, co máme, avšak v plné míře jej člověk většinou docení až v okamžiku, kdy o něj přijde. Není proto na místě spoléhat na to, že nás se nemoc, úraz, či jakákoliv jiná porucha zdraví s dlouhodobějšími následky snad nebude týkat. Je nanejvýš vhodné zajímat se o možnosti, jaké nám právní řád poskytuje pro případ vzniku invalidity, případně jaké podmínky musíme splňovat, aby se nám dostalo podpory při ztrátě či oslabení ekonomické soběstačnosti, abychom později nebyli zaskočeni.

Problematika invalidních důchodů je jednou z hlavních oblastí důchodového systému a stěžejním právním předpisem, kterým je regulována, je zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. Procesní aspekty a organizační struktura orgánů důchodového pojištění, jsou upraveny v zákoně č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Vzhledem k tomu, že tato problematika podléhá častým změnám, zejména v důsledku demografických změn či pokroku ve zdravotnictví, pokusím se stručně vymezením některé nejdůležitější změny, které problematika v poslední době doznala, zejména ve vymezení a posuzování invalidity.

Cílem mé práce je za pomoci deskriptivní a analytické metody vymezením základní pojmy, které prolínají touto problematikou, dále popsat podmínky, za kterých může být osoba uznána invalidní a podmínky, jejichž splnění je potřeba k získání nároku na dávky invalidního důchodu. Rovněž se pokusím vymezením postup při výpočtu invalidního důchodu, tedy takzvanou důchodovou formuli. Ve stručnosti nastíním průběh řízení o přiznání invalidního důchodu a prostředky právní ochrany, které má jedinec k dispozici proti rozhodnutí příslušných orgánů.

Téma invalidních důchodů bylo již v minulosti několikrát zpracováno formou diplomové práce, přičemž každý z autorů zařadil do své práce pasáž nabízející odlišný náhled na danou problematiku. Po konzultaci se svou vedoucí diplomové práce jsem se rozhodla

věnovat významnou část své práce pojednání o zaměstnávání invalidních osob. Tuto problematiku považuji za velice aktuální, neboť vzhledem k tomu, že invalidita je založena na snížení (popřípadě ztrátě) pracovní schopnosti v důsledku dlouhodobého nepříznivého stavu, je umožnění výkonu pracovní činnosti a podpora zaměstnávání osob zdravotně postižených ze strany státu nesmírně důležitým krokem. V příslušné kapitole se zaměřím na možnosti pracovního uplatnění osob pobírajících dávky invalidního důchodu, zhodnotím, zda existují určitá omezení, ať už z hlediska stupně invalidity či výše výdělku, kterého může poživatel invalidního důchodu dosahovat. Popíšu rovněž formy podpory zaměstnávání OZP ze strany státu v rámci aktivní politiky zaměstnanosti, tedy jaké jednání zaměstnavatelů je státem podporováno a mnohdy i zákonem vyžadováno a naopak, jaké zacházení s těmito osobami je ze strany zaměstnavatelů zakázáno jako diskriminační. Ráda bych tak dospěla k názoru, zda je zaměstnávání těchto osob státem skutečně efektivně podporováno nebo zda jsou nabízené prostředky pouze formální a v praxi příliš nefungují.

V příslušných kapitolách se rovněž pokusím o nastínění možných problémů v praxi, ať už v případě prokazování dob pojištění pro nárok na invalidní důchod, nebo při souběhu nároku na důchod invalidní a starobní, popřípadě řešení souběhu invalidního důchodu a výživného či nemocenských dávek.

Při vypracování diplomové práce budu vycházet zejména ze znění zákonné úpravy regulující tuto problematiku, tedy z již zmíněných zákonů č. 155/1995 Sb. a 582/1991 Sb., dále například z vyhlášky č. 359/2009 Sb., o posuzování invalidity, ale vzhledem k přesahu problematiky i do jiných právních odvětví, užiju v práci i zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce či zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů. Dalším zdrojem mi bude judikatura Ústavního soudu a Nejvyššího správního soudu, dále stanoviska Veřejného ochránce práv, monografie a rovněž i odborné články v periodikách a webové stránky.

Práce je vypracována podle právního stavu platného k 1. lednu 2014.

1 Důchodové pojištění

Důchodové pojištění, jako součást sociálního zabezpečení, upravuje hmotné zabezpečení pojištěnců pro případ, že nastane některá z vymezených sociálních událostí. Jednotlivým typům sociálních situací, kterými jsou stáří, invalidita, ovdovění a osíření, korespondují příslušné druhy důchodů. Z důchodového pojištění jsou vypláceny dávky tzv. přímých důchodů, tj. starobního a invalidního důchodu, a nepřímých nebo také odvozených důchodů, tedy vdovského a sirotčího důchodu.¹ Účelem je poskytování hmotného zabezpečení při sociálních událostech dlouhodobého charakteru.² Je projevem ustanovení čl. 30 odst. 1 Listiny základních práv a svobod zaručujícího právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří, při nezpůsobilosti k práci a při ztrátě živitele.

Stěžejním právním předpisem upravujícím tuto problematiku je zákon č. 155/1995 Sb., zákon o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, který nahradil právní úpravu důchodového zabezpečení obsaženou v zákoně č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení. Tento zákon upravuje podmínky pro nárok na dávky důchodového pojištění a její výši, vymezuje osobní a věcný rozsah pojištění a definuje stěžejní pojmy této problematiky.

Druhým významným normativním aktem, je zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, který upravuje procesní stránku pro důchodové pojištění, vymezuje organizační strukturu subjektů provádějících sociální zabezpečení, jejich pravomoci, upravuje řízení o dávkách důchodového pojištění a rovněž i prostředky právní ochrany proti rozhodnutím v nich vydaných.

Pojistné na důchodové pojištění je upraveno zákonem č. 589/1992 Sb. o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, který vymezuje osoby, které jsou tzv. poplatníky a stanoví sazby pojistného.

Problematika důchodů má širší rozsah a jsou jí dotčeny i právní předpisy upravující primárně jiná právní odvětví. Jedním z nich je zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, který vymezuje pojem osoby se zdravotním postižením a upravuje jejich zaměstnávání, stanoví povinnosti zaměstnavatelům týkající se zaměstnávání těchto osob a v neposlední řadě upravuje zřizování chráněných pracovních míst a poskytování příspěvků. Dalším dotčeným

---

¹ ČERNÁ, Jana, TRINNEROVÁ, Dagmar, VACÍK, Antonín. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 70.

² CHVÁTALOVÁ, Iva a kolektiv. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 116.

právním předpisem je zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce či zákon č. 586/1992 Sb. o daních z příjmů, upravující určitá osvobození od této daně pro osoby požívající invalidní důchod.

Významnými prameny vztahující se k této problematice jsou i podzákoné právní předpisy vydané k provedení zákona, jako jsou vyhlášky a nařízení.

Jedním z nich je vyhláška MPSV č. 359/2009 SB., kterou se stanoví procentní míry poklesu pracovní schopnosti a náležitosti posudku o invaliditě a upravuje posuzování pracovní schopnosti pro účely invalidity, ve znění pozdějších předpisů (tzv. vyhláška o posuzování invalidity) upravující problematiku hodnocení zdravotního stavu a poklesu pracovní schopnosti při posuzování invalidity.

Nelze opomenout ani úpravu na mezinárodní úrovni, která je představována mezinárodními smlouvami, z nich nejvýznamnější jsou Evropská sociální charta z roku 1961 či Evropský zákoník sociálního zabezpečení přijatý ve Štrasburku v roce 1964. Významnými dokumenty na úrovni ES/EU jsou Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 883/2004, o koordinaci systémů sociálního zabezpečení a dále Nařízení Rady EHS 1408/71 o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na osoby zaměstnané, samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společenství.

1.1 Principy důchodového pojištění

Problematika důchodového pojištění je vystavěna na určitých principech a zásadách, které bych ráda ve stručnosti přiblížila.

V první řadě se jedná o systém státní. To vyplývá nejen z toho, že důchodové pojištění provádějí státní orgány, kterými jsou ČSSZ a příslušná ministerstva, ale i z faktu, že dle § 2 zák. č. 589/1992 Sb. se pojistné na důchodové pojištění stává součástí státního rozpočtu, kde je vedeno na zvláštním účtu³, a stejně tak výdaje na důchodové pojištění jsou výdaji státního rozpočtu. Důchody z důchodového pojištění jsou tak garantovány státem.⁴ „Důchodové pojištění je ze strany státu, jako poskytovatele, systémem pojistným a ze strany osob krytých tímto systémem, tedy pojištěnců, jde o systém příspěvkový.“⁵

---

³ VESELÝ, Jiří a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vydání, Praha: Linde Praha a.s., 2013, s. 77.

⁴ TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. podstatně přepracované a aktualizované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 144.

⁵ VESELÝ, Jiří a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. ... s. 77.

Povinná účast na důchodovém pojištění je jedním ze základních znaků systému. Při splnění stanovených podmínek není možné se vyvázat ze systému důchodového pojištění, zákon však naopak umožňuje ve stanovených případech dobrovolnou účast.⁶ S tím souvisí další charakteristický rys, kterým je široký okruh důchodově pojištěných osob, neboť se jej účastní prakticky všechny výdělečně činné osoby.⁷

Jedním ze základních principů je princip jednotnosti úpravy, který znamená, že úprava nečiní rozdíl, splní-li podmínky na důchod zaměstnanec v pracovním poměru, OSVČ či osoba v poměru služebním. Pro všechny pojištěnce jsou stanoveny jednotné požadavky pro nárok na důchod. Splní-li pak pojištěnec podmínky stanovené zákonem, vzniká mu na všechny důchody z důchodového pojištění právní nárok, což je vyjádřením principu obligatornosti dávek. S tím souvisí následná možnost soudní ochrany v rámci správního soudnictví dle zákona č. 150/2002 Sb.⁸

Důležitým principem, který je charakteristický pro důchodové pojištění, je princip ochrany nabytých práv. Jeho projevem je zachování nároků na dávky, které již byly získány podle předchozích předpisů, i když ještě nebyly přiznány.⁹

Dalším charakteristickým rysem důchodového pojištění je to, že všechny dávky jsou peněžité a opakující se s tím, že se jedná o systém dynamický, neboť řada prvků konstrukce výpočtu důchodu se každoročně automaticky upravuje s přihlédnutím k ekonomickému vývoji, a to včetně indexování vyměřovacích základů.¹⁰

Princip sociální solidarity se projevuje ve vztahu ekonomicky aktivních osob s osobami pobírajícími důchod, neboť ekonomicky činné osoby jsou poplatníky pojistného, jež se vzápětí použije k vyplacení v podobě důchodu. S plynutím času a střídáním lidských generací se posouvá i podíl jednotlivých generací na tvorbě zdrojů pro sociální zabezpečení.¹¹ Tento princip souvisí s principem tzv. průběžného financování (*pay as you go*), tedy že vybrané pojistné se průběžně spotřebovává a nevytvářejí se kapitálové fondy.¹²

---

⁶ § 6 ZDP

⁷ CHVÁTALOVÁ, Iva a kolektiv. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 118.

⁸ TRÖSTER, Petr a kolektiv. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. podstatně přepracované a aktualizované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 143.

⁹ TRÖSTER, Petr a kolektiv. *Právo sociálního zabezpečení*. ..... s. 145.

¹⁰ MPSV. *Obecné informace k zákonu o důchodovém pojištění*. [online]. [cit. 13. 3. 2014]. Dostupné z <www.mpsv.cz/cs/617>

¹¹ GREGOROVÁ, Zdeňka, GALVAS, Milan. *Sociální zabezpečení*. 2. vydání. Brno: Doplněk, 2000, s. 105.

¹² CHVÁTALOVÁ, Iva a kolektiv. *Právo sociálního zabezpečení* ...s. 117

2 Důchodové schéma invalidního důchodu

2.1 Základní důchodové schéma

Nárok na důchod vzniká, jsou-li splněny určité zákonem stanovené podmínky.¹³ Obecně lze říct, že jsou jimi účast na důchodovém pojištění, potřebná doba pojištění a sociální událost. V zákonné úpravě jsou tyto podmínky stanoveny v § 38 ZDP.

Nárok na ID tak vzniká pojištěnci, pokud nedosáhl věku 65 let nebo důchodového věku, je-li důchodový věk vyšší než 65 let a stal se invalidním a získal potřebnou dobu pojištění, pokud nesplnil ke dni vzniku invalidity podmínky nároku na starobní důchod podle § 29 ZDP, popřípadě, byl-li přiznán starobní důchod podle § 31 ZDP, pokud nedosáhl důchodového věku.

Z výše uvedeného je zřejmé, že splnění podmínek pro nárok na starobní důchod je vylučovací podmínkou pro nárok na důchod invalidní.

2.1.1 Účast na důchodovém pojištění

Nejprve je nutné vymežit, kdo je pro účely invalidního důchodu pojištěn. Pro účely vymezení okruhu osob zúčastněných na důchodovém pojištění je nezbytné rovněž odlišit osoby pojištěné a tzv. poplatníky pojistného, neboť se zcela nekryjí.

Pojistné odvádějí tzv. poplatníci pojistného¹⁴, kterými jsou zaměstnanci, zaměstnavatelé, OSVČ a osoby dobrovolně účastné důchodového pojištění. Výši pojistného stanoví § 4 zák. č. 589/1992 Sb.¹⁵, a to procentní sazbou z vyměřovacího základu zjištěného za rozhodné období. Vyměřovacím základem je v obecné rovině úhrn příjmů z pracovní činnosti zúčtovaných do rozhodného období, přičemž bližší vymezení nalezneme v § 5 a násl. Rozhodným obdobím je u všech osob kalendářní měsíc, s výjimkou OSVČ, u kterých je to kalendářní rok. Výše procentní sazby, jak uvádí § 7, je pro jednotlivé poplatníky stanovena různě.

Ovšem jak vyplývá ze ZDP, pro účely důchodového pojištění jsou, a to od 1. ledna 1996¹⁶, pojištěny i jiné fyzické osoby, než výše uvedení poplatníci. Okruh pojištěných osob vymezuje § 5 zmíněného zákona, přičemž splňují-li tyto osoby podmínky dle tohoto

---

¹³ Dle § 54 odst. 1 ZDP nárok na důchod vzniká dnem splnění podmínek stanovených tímto zákonem.

¹⁴ Poplatníky vymezuje § 3 zákona č. 589/1992 Sb.

¹⁵ Zákon ČNR o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti

¹⁶ § 13 ZDP: Období před 1. lednem 1996 se pro účely důchodového pojištění hodnotí podle předpisů platných před účinností ZDP

ustanovení, je jejich účast na důchodovém pojištění povinná. Nicméně účast na důchodovém pojištění lze založit i dobrovolně za podmínek stanovených v § 6 ZDP. Dobrovolným placením pojistného lze předejít situaci, že v případě vzniku sociální události bude mít osoba problém se získáním nároku na dávku důchodového pojištění.

2.1.2 Doba pojištění

Důležitou podmínkou pro získání nároku na invalidní důchod je splnění potřebné doby pojištění. Požadavek účasti na pojištění po určitou dobu není vyžadován pouze v případě vzniku invalidity v důsledku pracovního úrazu či nemoci z povolání a dále v tzv. mimořádných případech dle § 42 ZDP. Doba pojištění je obecně doba, kterou právní předpis takto označuje. „Zjednodušeně se jedná o právní událost spočívající ve výkonu výdělečné činnosti, kdy je občan povinen platit pojistné na sociální zabezpečení podle zákona č. 589/1992 Sb. a rovněž doba, po kterou je osoba účastna na pojištění dobrovolně.“¹⁷

Potřebná doba pojištění je odstupňována podle věku pojištěnce v § 40 ZDP a činí u pojištěnce ve věku:

- do 20 let méně než jeden rok
- od 20 do 22 let jeden rok
- od 22 do 24 let dva roky
- od 24 do 26 let tři roky
- od 26 do 28 let čtyři roky
- a pro pojištěnce staršího 28 let činí 5 let.

Pro splnění podmínky potřebné doby pojištění je rozhodující období před vznikem invalidity.¹⁸ Jak stanoví odst. 2. tohoto ustanovení, u pojištěnce staršího 28 let se zjišťuje z posledních 10 let před jejím vznikem. U pojištěnce staršího 38 let byla zákonem č. 306/2008 Sb., který změnil zákon č. 155/1995 Sb., stanovena alternativní podmínka, která ve zjednodušené formulaci znamená, že *nemá-li tento pojištěnec v posledních 10 letech před vznikem invalidity alespoň 5 let pojištění, stačí, že má v posledních 20 letech alespoň 10 let pojištění.*¹⁹

---

¹⁷ ČERNÁ, Jana, TRINNEROVÁ, Dagmar, VACÍK, Antonín. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 76.

¹⁸ Výjimkou je posuzování doby pojištění z období po vzniku invalidity upravené v odst. 2., který stanoví, že podmínka potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod se považuje za splněnou též, byla-li tato doba získána v kterémkoliv období 10 let dokončeném po vzniku invalidity; u pojištěnce mladšího 24 let činí přitom potřebná doba pojištění 2 roky

¹⁹ PŘIB, Jan, VOŘÍŠEK, Vladimír. *Důchodové přepisy s komentářem*. 7. vyd. Olomouc: ANAG, 2012. s. 229

Fyzická osoba může být účastna na důchodovém pojištění nejdříve po ukončení povinné školní docházky. Pokud se tedy ptáme, jaká je minimální potřebná délka pojištění pro nárok na invalidní důchod, je to, jak vyplývá z § 40 písm. a) i jen jeden den, neboť i tak krátké časové období vyhovuje požadavku, aby osoby do 20 let věku byly pojištěny méně než 1 rok. Nastoupí-li tedy jedinec první den na střední školu, je důchodově pojištěn, neboť doba studia na střední nebo vysoké škole v ČR před dosažením 18 let věku, nejdříve po ukončení povinné školní docházky, se považuje za dobu pojištění. Po dosažení věku 18 let je osoba pojištěna pouze po dobu prvních 6 let tohoto studia.²⁰

2.1.3 Náhradní doba pojištění

Institut náhradní doby pojištění byl zavedeným zákonem č. 99/1948, nicméně přes obsahové změny, kterých časem doznal, si zachoval svou funkci. V současné době je upraven v § 12 ZDP a aby bylo možné dobu hodnotit jako náhradní dobu pojištění, musí být účast na důchodovém pojištění získána na území ČR a trvat alespoň 1 rok. „Náhradní doby pojištění rovněž figurují jako vyloučené doby pro stanovení osobního vyměřovacího základu – ač jsou si tyto dva pojmy podobné obsahem, funkcí vyloučených dob je v oblasti výpočtového základu, nerozmělnit průměr vymezenými „příjmově prázdnými“ dobami.“²¹

Termínem náhradní doba pojištění označujeme doby, které se hodnotí pro nárok na důchody (tj. plně se započítávají mezi potřebné doby pojištění) a jeho výši (započítávají se pro výši procentní výměry ID v rozsahu 80 %²²), ačkoliv za ně nebylo placeno pojistné. Osoba v jejich průběhu nevykonávala výdělečnou činnost, ale jinou, zákonem uznanou jako prospěšnou. Náhradní doby pojištění jsou tak zaopatřovacím prvkem v systému důchodového pojištění.

2.1.4 Invalidita

Česká republika historicky přijala střeoevropskou koncepci, která na invaliditu nahlížela jako na předčasné stáří, tedy že daná osoba nemůže pracovat ze zdravotních důvodů²³ a stanovila důchodové pojištění jako systém, který upravuje invalidní důchod. Není tomu však stejně ve všech státech Evropy, neboť k invaliditě jsou uplatňovány různé přístupy.

---

²⁰ § 40 odst. 3. ZDP

²¹ VOŘÍŠEK, Vladimír. Doba důchodového pojištění, náhradní doba důchodového pojištění a vyloučené doby II. *Práce a mzda*. 2012, roč. 60., č. 11., s. 37

²² S výjimkou § 42 odst. 3, kde se hodnotí pro výši procentní výměry plně.

²³ Stáří bylo chápáno jako presumovaná invalidita, kdy se po dosažení určitého věku presumuje vznik pracovní neschopnosti

Příkladem je přístup užívaný ve Francii, kde je invalidita chápána jako stabilizovaná nemoc a jako taková je upravována v rámci nemocenského pojištění. Naopak princip užívaný ve Velké Británii spočívá v koncepci invalidity jako samostatně stojící sociální události, která je upravena samostatným systémem sociálního pojištění – invalidním pojištěním.²⁴

Pojem invalidita lze uchopit z několika hledisek, nebo také oborů, které jej pro své účely chápou různě. Hledisko ekonomické se zaměřuje především na vliv invalidity na finanční sféru osoby, na důsledky poklesu nebo ztráty výdělečné schopnosti. Naopak z pohledu medicíny je stěžejní především dlouhodobé nebo trvalé zdravotní postižení a možnosti léčby, potažmo možnost adaptace nemocného či zdravotně postiženého člověka na běžný život. Existuje i sociologické hledisko, které hodnotí společenské důsledky invalidity. Z pohledu této práce je rozhodující právní pojetí invalidity, tedy souhrn předpokladů pro její uznání dle právních předpisů.²⁵

Právní úprava invalidity obecně vychází ze tří primárních koncepčních modelů. Jsou jimi model invalidity fyzické, zaměřené na snížené popř. vymizelé fyziologické schopnosti člověka. Další koncepcí je invalidita profesní (stavovská), zdůrazňující především změny v profesním životě postižené osoby, která bere v úvahu především nemožnost výkonu dosavadního povolání po změně zdravotního stavu. Koncepce invalidity všeobecné, ze které vychází současná právní úprava, vychází z příčinné souvislosti zdravotního postižení občana a jeho zbývajících pracovního potenciálu a jeho využití k pracovnímu uplatnění.²⁶

Invalidita představuje především závažný a dlouhodobý úbytek pracovní schopnosti, nebo její naprostou absenci, což má dopad především v ekonomické sféře této osoby a její rodiny. Takováto osoba se stává ekonomicky nesoběstačnou, mnohdy i závislou na pomoci druhých, ale především na pomoci státu. Předně je úbytek prostředků zřetelný v porovnání se zvýšenými výdaji, neboť invalidní osoba se často neobejde bez speciálních pomůcek, bezbariérové úpravy bydlení, podstupuje finančně náročnou léčbu atd. Úbytek či absence příjmů je doplňována nebo nahrazována dávkami ID, ovšem pouze za předpokladu splnění zákonem stanovených požadavků. Důvodem k poskytování příslušných dávek je tedy především náhrada ztráty příjmu, nikoliv kompenzace zdravotního postižení.²⁷

---

²⁴ KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. s. 105.

²⁵ TRÖSTER, Petr a kolektiv. *Právo sociálního zabezpečení*. ... s. 161.

²⁶ TRÖSTER, Petr a kolektiv. *Právo sociálního zabezpečení*. ... s. 162-163.

²⁷ ČERNÁ, Jana, TRINNEROVÁ, Dagmar, VACÍK, Antonín. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, s. 78.

Pojmem souvisejícím s pojmem invalidita je nemoc. Ačkoliv obojí se vztahuje k lidskému zdraví a jeho určitému poškození, invalidita jakožto dlouhodobý nepříznivý zdravotní stav vyžaduje odlišný přístup a řešení než nemoc, jejímž rysem je krátkodobost, vzhledem k odlišným důsledkům pro jedince. Nicméně v souvislosti s poškozením zdravotního stavu je možné najít více pojmů, užívaných jednotlivými zákony, které však odlišují určité nuance. Jsou jimi dlouhodobě nepříznivý stav, poškození zdraví či zdravotní postižení.²⁸ Vzhledem k tomu, že jsou jednotlivé pojmy užívány pro účely jiného zákona, přiblížím je vždy v příslušné kapitole.

Zákonné vymezení invalidity stanoví § 39 ZDP. Pojištěnec je invalidní, jestliže z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu (*blíže kap. 3.1.5.*) nastal pokles jeho pracovní schopnosti nejméně o 35 %.

Jestliže pracovní schopnost pojištěnce poklesla

- a) nejméně o 35 %, avšak nejvíce o 49 %, jedná se o invaliditu I. stupně,
- b) nejméně o 50 %, avšak nejvíce o 69 %, jedná se o invaliditu II. stupně,
- c) nejméně o 70 %, jedná se o invaliditu III. stupně.

Při určování poklesu pracovní schopnosti, která je vymezena v § 39 ZDP odst. 3, se bere v úvahu více faktorů, které je následně nutné zohlednit. Jsou jimi mimo jiné schopnost využití zachované pracovní schopnosti v případě I. a II. stupně invalidity, a v případě invalidity III. stupně schopnost pojištěnce vykonávat výdělečnou činnost za zcela mimořádných podmínek. Tedy nehodnotí se pouze samotný pokles pracovní schopnosti, ale i zachované schopnosti, včetně schopnosti pojištěnce se pracovně uplatnit.

Z výše uvedeného vyplývá, že invalidita je sociální událostí dlouhodobého charakteru, spočívající ve zdravotně nepříznivém stavu, jejíž negativní důsledky v podobě snížení či ztráty pracovní schopnosti a tudíž ztíženého uplatnění v pracovní oblasti, jsou kompenzovány dávkami ze systému důchodového pojištění, a to za splnění podmínek stanovených zákonem.

V roce 2010 zaznamenala daná problematika významné změny v důsledku novelizace ZDP zákonem č. 306/2008 Sb., proto bych ráda v následující pasáži zmínila změny významné z hlediska vymezení invalidity.

Právní úprava účinná do 31. 12. 2009 rozeznávala dva druhy invalidních důchodů, tj. důchod plný, podmíněný plnou invaliditou a důchod částečný, podmíněný částečnou

---

²⁸ KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální právo*. ..... s. 101

invaliditou, přičemž každý z těchto důchodů byl samostatnou dávkou.²⁹ V případě změny zdravotního stavu, podmiňujícího změnu druhu invalidity, zanikl nárok na stávající dávky pro nesplnění zákonem stanovených podmínek a nově se posuzovaly podmínky pro splnění nároku na dávku novou. Výraznou změnu v tomto ohledu přinesl do právního řádu zákon č. 306/2008 Sb. ve svém článku I bodu 42, který novelizoval ustanovení § 39 ZDP.

V důsledku této novely došlo k zavedení koncepce jediné dávky, ID, přičemž výše této dávky, resp. její procentní výměry, je závislá na stupni invalidity.³⁰ Prakticky došlo k transformaci částečného invalidního důchodu do I. a II. stupně invalidity a plného invalidního důchodu do stupně III.³¹ Pro invalidy daná změna přináší jisté zjednodušení situace pro případ, že dojde ke změně zdravotního stavu ovlivňující stupeň invalidity. Nárok na dávku bude totiž trvat, pokud bude osoba invalidní, bez ohledu na změnu stupně, změní se pouze její výše³². Odpadá tak zkoumání splnění dalších podmínek jak tomu bylo za předchozí úpravy. Ty by byly zkoumány pouze v případě, že by osoba přestala být invalidní a poté se jí opět stala.³³

V původním znění § 39 byla osoba vymezena jako plně invalidní, pokud jí z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu poklesla schopnost soustavné výdělečné činnosti nejméně o 66 % nebo byla schopna pro zdravotní postižení soustavné výdělečné činnosti jen za zcela mimořádných podmínek.

Částečně invalidní byla naopak dle původního § 44 osoba, které z důvodu DNZS poklesla schopnost soustavné výdělečné činnosti nejméně o 33%, nebo pokud jí DNZS značně ztěžovala obecné životní podmínky.³⁴

Ve srovnání s úpravou, kterou přinesla zmíněná novela, je možné pozorovat zostření požadavku na procentuální pokles pracovní schopnosti pro zařazení do některého ze stupňů invalidity. Pro to, aby osoba vůbec mohla být uznána invalidní, byla nově stanovena nejnižší míra poklesu pracovní schopnosti, a to na 35% oproti původním 33%. Rovněž pro zařazení

²⁹ PELIKÁNOVÁ, Helena. LANG, Roman. Výše invalidního důchodu při změně stupně invalidity. *Národní pojištění*. 2010. roč. 41. č. 12. str. 5

³⁰ *tamtéž* str. 5

³¹ Znění přechodného ustanovení: čl. II bod 10. zákona č. 306/2008 Sb. *Částečná invalidita, která trvá ke dni 31. prosince 2009, se považuje od 1. ledna 2010 za invaliditu druhého stupně, byl-li důvodem částečné invalidity pokles schopnosti soustavné výdělečné činnosti nejméně o 50 %, a za invaliditu prvního stupně v ostatních případech.*

³² Úpravu nové výše reguluje § 41 odst. 3 ZDP. Při změně stupně invalidity se nová výše procentní výměry ID stanoví jako součin procentní výměry ID, který náležel ke dni, který předchází dni, od něhož došlo ke změně stupně invalidity, a koeficientu, který se vypočte jako podíl procentní sazby výpočtového základu za každý celý rok doby pojištění uvedený v § 41 odst. 2., která odpovídá novému stupni invalidity, a procentní sazby výpočtového základu za každý celý rok doby pojištění uvedený v § 41 odst. 2, která odpovídá dosavadnímu stupni invalidity.

³³ PELIKÁNOVÁ, Helena. LANG, Roman. Výše invalidního důchodu při změně stupně invalidity ... s. 6

³⁴ Okruh zdravotních postižení značně ztěžujících obecné životní podmínky stanoví prováděcí předpis.

do III. stupně invalidity je hranice zpřísněna oproti hranici stanovené pro plný invalidní důchod, neboť je nově vyžadován pokles pracovní schopnosti nejméně o 70 %.³⁵

V důsledku této novely tak byly osoby doposud plně či částečně invalidní „přeřazeny“ do příslušného stupně invalidity, o čemž byly vyrozuměny písemným oznámením od ČSSZ. Vzhledem k tomu, že hranice stanovené pro jednotlivé stupně invalidity jsou stanoveny odlišně od těch v předešlé úpravě, docházelo v přechodném období od účinnosti novely k určitým nesrovnalostem. Ty byly vyrovnávány přechodným ustanovením článku II bodu 13. zák. č. 306/2008 Sb. chránící osoby, kterým byl v důsledku této změny a na základě následné první kontrolní lékařské prohlídky v roce 2010 překvalifikován stupeň invalidity na nižší.³⁶

Jak vyplývá z citované předchozí úpravy, novela mimo jiné nahradila posudkově medicínskou kategorii „pokles schopnosti soustavné výdělečné činnosti“ a nahradila její kategorií „pokles pracovní schopnosti“. Za soustavnou výdělečnou činnost byla považována činnost vykonávaná tak, že výsledek z ní je stálým zdrojem příjmu, a to i v případě, že tato činnost nezakládá účast na důchodovém pojištění.³⁷ Z důvodové zprávy vyplývá, že *zavedením pojmu pracovní schopnost dojde k návaznosti systému důchodového pojištění na systém nemocenského pojištění, kdy dočasná pracovní neschopnost v řadě případů přechází v dlouhodobou pracovní neschopnost ve smyslu invalidity. Věcně se vymezuje jak pracovní schopnost, tak i pokles pracovní schopnosti, a to vazbou na tělesné, smyslové a duševní schopnosti a kvalifikační potenciál.*³⁸

2.1.5 Dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav a dočasná pracovní neschopnost

Dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav je pojem, který má z hlediska vymezení invalidity značnou roli, neboť při jejím posuzování je významný pouze takový pokles pracovní schopnosti, který nastal právě v důsledku DNZS. Je vymezen v § 26 ZDP jako zdravotní stav omezující tělesné, smyslové nebo duševní schopnosti pojištěnce významné pro jeho pracovní schopnost, pokud tento zdravotní stav trvá déle než 1 rok nebo podle poznatků

³⁵ Jak ale vyplývá z důvodové zprávy, tato změna je spíše administrativní, neboť i za předchozí úpravy docházelo k stanovování procentní míry s přesností na 10%, max. 5%, neboť přesnější určení míry poklesu v rozmezí 1 až 4 % není v rámci kvalifikovaného posouzení medicínsky rozlišitelné.

³⁶ Byl-li plný ID přiznán před 1. lednem 2010 a při první kontrolní lékařské prohlídce konané po roce 2009 je zjištěn takový stupeň invalidity, který má za následek snížení výše ID, sníží se výše ID až od třinácté splátky tohoto důchodu splatné po dni konání této prohlídky. Byl-li částečný ID přiznán před 1. lednem 2010 a při kontrolní lékařské prohlídce konané po roce 2009 je zjištěn takový stupeň invalidity, který by měl za následek snížení výše ID, náleží invalidní důchod v dosavadní výši.

³⁷ ČERNÁ, Jana, TRINNEROVÁ, Dagmar, VACÍK, Antonín. *Právo sociálního zabezpečení*. ... s. 86

³⁸ *Důvodová zpráva*. [online]. MPSV.cz, 14. března 2014 [cit. 15. března 2014]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5107/Duvodova_zprava_duchody.pdf>

lékařské vědy lze předpokládat, že bude trvat déle než 1 rok. Dlouhodobost, jako požadavek z hlediska trvání nepříznivého zdravotního stavu, má opodstatnění v zásadě, že dávky důchodového pojištění zajišťují pojištěnce pro případ dlouhodobé, popř. trvalé sociální události, na rozdíl od nemocenského pojištění, z něhož se poskytuje nemocenské jako krátkodobá dávka.³⁹

Významnou změnu formulace doznal tento pojem v zákoně č. 306/2008 Sb., který v něm zohlednil oba faktory rozhodné pro jeho vymezení, tedy dlouhodobost a zároveň dopad zdravotního stavu na schopnosti významné pro práci, které musí být splněny současně.⁴⁰ Pouhá existence choroby či poruchy zdraví, byť dlouhodobého charakteru, která nemá dopad na pracovní schopnost pojištěnce, není podle úpravy účinné od 1. 1. 2010 možné hodnotit jako DNZS.⁴¹

Z výše uvedeného je zřejmé, že pojem DNZS je nutné odlišit od tzv. dočasné pracovní neschopnosti. Už z názvu vyplývá, že rozdíl je především v časovém hledisku. Oba pojmy představují situaci, kdy je osobě znemožněno/ztíženo z důvodu určité poruchy zdraví, vykonávat svou pracovní činnost, a tím zajišťovat prostředky obživy obvyklým způsobem, dočasná pracovní neschopnost však nemusí souviset pouze s vlastní nemocí, ale také např. s péčí o druhého, která vyžaduje takové nasazení, že pojištěnci brání ve výkonu práce.⁴²

Každý z těchto pojmů je zařazen do jiného systému sociálního zabezpečení. Osobě, která je dočasně práce neschopná, je poskytováno nemocenské ze systému nemocenského pojištění. Naopak dojde-li u osoby v důsledku DNZS k poklesu pracovní schopnosti na zákonem vymezenou míru a je-li tak uznána invalidní, je tato sociální událost zabezpečena ze systému důchodového pojištění, vyplácením dávek ID. Není však vyloučeno, a jedná se o jev poměrně častý, aby se z DPN nestala neschopnost dlouhodobějšího, popř. trvalého charakteru a tak došlo k změně systému, který takovou situaci zabezpečuje.⁴³

---

³⁹ PŘIB, Jan, VOŘÍŠEK, Vladimír. *Důchodové předpisy s komentářem*. 7. vydání. Olomouc: Anag, 2012. s. 181

⁴⁰ PŘIB, Jan, VOŘÍŠEK, Vladimír. *tamtéž*... s. 181

⁴¹ LANGER, Radim. Změny právní úpravy posuzování zdravotního stavu v sociální oblasti od 1. 1. 2010. *Práce a mzda*, 2010, roč. 58, č. 3, s. 12.

⁴² KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální právo* ... s. 96

⁴³ § 59 odst. 2 ZNP stanoví, že DPN končí 30. dnem ode dne následujícího po dni:

- v němž byl pojištěnec posudkem OSSZ uznán invalidním,
- v němž orgán rozhodující o invalidním důchodu obdržel rozhodnutí soudu, byl-li pojištěnec uznán invalidním na základě výsledku soudního řízení o žalobě. (bliže viz kap. 6.4.2.)

2.2 Vznik invalidity ve spojení s pracovním úrazem či nemocí z povolání

V případě, že invalidita nastane v důsledku pracovního úrazu či nemoci z povolání, není jako podmínka pro vznik nároku na invalidní důchod stanovena potřebná doba pojištění, resp. nezískání obecně vyžadované doby pojištění nebrání získání nároku na ID. „Stejně tak vzniku nároku nebrání dosažení důchodového věku a ani výplata starobního důchodu, platí však limitace dosažení 65 let.“⁴⁴ Ustanovení § 38 ZDP stanoví, že pojištěnec má nárok na invalidní důchod, jestliže nedosáhl věku 65 let nebo důchodového věku, je-li důchodový věk vyšší než 65 let, a stal se invalidním následkem pracovního úrazu. Jedná se tedy o zvláštní důchodové schéma. Pojmy pracovní úraz a nemoc z povolání jsou vymezeny v zákoně č. 262/2006 Sb., pro účely důchodového pojištění ve spojení s § 25 ZDP, přičemž seznam nemocí z povolání je dán nařízením vlády č. 290/1995 Sb.

Od nemoci z povolání je však nutné odlišit pouhé ohrožení nemocí z povolání vymezené v § 347 zák. č. 262/2006 Sb. Jedná se o takové změny zdravotního stavu, jež vznikly při výkonu práce nepříznivým působením podmínek, za nichž vznikají nemoci z povolání, avšak nedosahují takového stupně poškození zdravotního stavu, který lze posoudit jako nemoc z povolání a další výkon práce za stejných podmínek by vedl ke vzniku nemoci z povolání. Pouhé ohrožení nemocí z povolání není důvodem pro poskytnutí invalidního důchodu, nýbrž zakládá povinnost zaměstnavatele převést zaměstnance na jinou práci z důvodu § 41 odst. 1. písm. b) nesmí-li podle lékařského posudku dále konat dosavadní práci pro ohrožení touto nemocí.

2.3 Invalidita z mládí

Zvláštním případem je tzv. invalidita z mládí. Je upraven v § 42 ZDP, který stanoví, že na invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně má nárok též osoba, která dosáhla alespoň 18 let věku, má trvalý pobyt na území ČR a je invalidní pro invaliditu III. stupně, jestliže tato invalidita vznikla před dosažením 18 let věku. Jedná se o tzv. speciální důchodové schéma, neboť pro nárok na dávky invalidního důchodu v tomto případě není vyžadována účast na pojištění po potřebnou dobu, která je obecně vyžadována v § 40 odst. 1. Za invaliditu III. stupně se pro účely věty první považuje též takové omezení tělesných, smyslových nebo

---

⁴⁴ PŘIB, Jan, VOŘÍŠEK, Vladimír. *Důchodové předpisy s komentářem*. . . . s. 220

duševních schopností, které má za následek neschopnost soustavné přípravy k pracovnímu uplatnění.⁴⁵

„Nároky těchto osob vycházejí z principu společenské solidarity (tzv. zabezpečovací princip) a představují výjimku z pojistného principu zajištění občanů ve stáří, při invaliditě a při ztrátě zákonem vyjmenované blízké osoby, na němž je v převažující míře založen systém povinného důchodového pojištění a který vychází z přímé relace mezi příjmy plynoucími do takového zabezpečení (pojistným) a jeho výdaji (dávkovým plněním při uznané sociální události).“⁴⁶ Nárok na důchodové dávky jim přiznává § 7 ZPD, který stanoví, že podle tohoto zákona se přiznává ID pro invaliditu III. stupně též osobám, které nebyly účastny pojištění, avšak splňují podmínky stanovené tímto zákonem dle § 42 odst. 1.

Od standardního postupu pro zjištění výše dávek invalidního důchodu se zde vyskytuje jistá odchylka. Opět důchod sestává ze základní a procentní výměry, avšak ta je vymezena nikoliv z osobního, ale z všeobecného vyměřovacího základu, který o dva roky předchází roku přiznání invalidního důchodu.⁴⁷ Vychází se z předpokladu, že osoba nezískala žádnou dobu pojištění, neboť invalidita vznikla před dosažením 18tého roku života, tudíž nezískala ani vyměřovací základ. Výše procentní výměry invalidního důchodu osoby uvedené v odstavci 1 činí měsíčně 45 % výpočtového základu.

2.3.1 Souběh nároku na invalidní důchod a nároku na výživné

Jak již bylo výše zmíněno, hlavní funkcí invalidního důchodu je zabezpečení osob při vzniku určité sociální události, v tomto případě invalidity. Otázkou je, jak se bude řešit situace v případě dítěte, které má nárok na výživné a zároveň mu vznikne nárok na invalidní důchod.

Dítě má podle čl. 32 odst. 4 Listiny základní právo na rodičovskou výchovu a péči. U výživného pro dítě se vychází ze zásady, že životní úroveň dítěte má být zásadně shodná s životní úrovní rodičů. Toto hledisko předchází hledisku odůvodněných potřeb dítěte.

Vstupem nového občanského zákoníku, tj. zákona č. 89/2012 Sb. v účinnost ke dni 1. 1. 2014 došlo ke zrušení zákona o rodině⁴⁸, který upravoval vyživovací povinnost rodičů vůči dítěti. NOZ stanoví, že nárok na výživné lze přiznat, jestliže oprávněný není schopen sám se živit⁴⁹, což odpovídá znění § 85 ZOR.

⁴⁵ Při posuzování invalidity pro účely nároku na invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně podle věty první se neprovádí srovnání se stavem, který byl u osoby uvedené ve větě první před vznikem dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu.

⁴⁶ TRÖSTER, P. a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. ... s. 169

⁴⁷ Násobí se přepočítacím koeficientem dle § 17 odst. 4 ZDP

⁴⁸ Zákon č. 94/1963 Sb. ve znění pozdějších předpisů

⁴⁹ § 911 NOZ

K přípustnosti souběhu invalidního důchodu a výživného u dítěte s těžkým zdravotním postižením se několikrát vyjádřil Ústavní soud. V nálezu ze dne 13. 3. 2013 se vyjádřil ve smyslu, že objektivní nemožnost dítěte žít se samostatně, z důvodu těžkého zdravotního postižení, nemůže být přičítána k tíži tohoto dítěte, tedy že by nemělo mít právo na výživné ze strany rodiče. V ustanovení § 85 zákona o rodině bylo stanoveno, že vyživovací povinnost rodičů vůči dětem trvá do té doby, pokud se děti nejsou schopny samy žít. Ústavní soud odmítl výklad tohoto ustanovení ve smyslu, že jestliže dítě pobírá plný invalidní důchod (dnes důchod pro invaliditu III. stupně) a příspěvek na péči, že toto odpovídá požadavku, jako by se bylo schopno samo žít. Zdůvodnil to nemožností takového dítěte ovlivnit své majetkové poměry vlastní pílí, tedy možností obstarávat si prostředky pro život samostatně.

Takto znevýhodněné dítě, potřebuje pomoc po všech stránkách, aby jeho život byl co nejvíce snesitelný v rámci již tak značně omezených možností. Důsledky takového postižení dítěte proto musí jít hlavně k tíži toho, kdo dítě na svět přivedl, tedy rodiče pokud to samozřejmě jeho majetkové možnosti objektivně umožňují.⁵⁰ Jak vyplývá z důvodové zprávy k NOZ, dosavadní výklady soudní praxe je v tomto případě možné použít.⁵¹

Ústavní soud se rovněž vyjádřil ve smyslu, že závěr o automatickém zániku vyživovací povinnosti pouze v důsledku přiznání invalidního důchodu (a v daném případě rovněž příspěvku na péči) je v protikladu i s názorem doktríny. V ní se praví, že *„jestliže dítě nenabude schopnosti samostatně se žít např. z důvodu plné invalidity, vyživovací povinnost rodičů bude trvat po dobu celého jeho života“*, přičemž tento názor potvrdil ÚS ve svém nálezu ze dne 24. 7. 2013⁵². Odmítl tak názor, že osobě, která postrádá ze zdravotních důvodů jakékoliv výtěžné schopnosti a možnosti, je zabezpečení výživy zajištěno poskytováním příjmu ze strany státu, v tomto případě invalidního důchodu.

2.4 Zánik invalidity

Je-li invalidní osobě přiznán ID, je nutná průběžná kontrola, zda nedošlo ke změně, tedy ke zlepšení či zhoršení zdravotního stavu, a to v rámci tzv. kontrolních lékařských prohlídek. K účasti na této prohlídce je vyzvána osoba v řádných či mimořádných termínech. Nepodrobení se kontrolní prohlídce je postihováno sankcí v podobě zastavení výplaty ID dle § 53 odst. 3. ZOPSZ do doby, než se osoba dle výzvy prohlídce podrobí.

⁵⁰ Nález ÚS ze dne 13. 3. 2013, spis. zn. I. ÚS 2306/12

⁵¹ ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 395

⁵² Nález ÚS ze dne 24. 7. 2013, spis. zn. I. ÚS 1996/12

Obecným důvodem pro zánik invalidity je zlepšení zdravotního stavu do té míry, že procentní míra poklesu pracovní schopnosti již nedosahuje hranice potřebné pro uznání invalidním, tedy alespoň 35%.

K důvodům zániku invalidity se vyjádřil NSS ve své judikatuře. V rozhodnutí z roku 2003 vyslovil názor, že důvodem zániku plné invalidity nemusí být vždy jen zlepšení zdravotního stavu ve srovnání se stavem před jejím vznikem, ale i stabilizace zdravotního stavu, protože stabilizace dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu spojená s adaptací člověka na situaci vyvolanou např. zdravotním postižením může vést k obnovení pracovní schopnosti ve vymezeném rozsahu.⁵³ Jak vyplývá z vyhlášky č. 359/2009 Sb., v případě stabilizace DNZS či adaptace pojištěnce na zdravotní postižení, v jejichž důsledku je pokles pracovní schopnosti menší, než odpovídá dolní hranice míry poklesu u příčiny DNZS, lze tuto dolní hranici snížit až o 10 %.⁵⁴

Na zmíněný rozsudek navázala další rozhodnutí, která se vyjadřovala k důvodům zániku invalidity, jako např. rozsudek NSS z roku 2012, který kromě výše zmiňovaného důvodu, který se ustálil v soudní praxi, považuje za důvod zániku invalidního důchodu též nadhodnocení zdravotního stavu, případně posudkový omyl při dřívějším uznání invalidity.⁵⁵

Důsledkem zjištění orgánu LPS, že došlo k zániku invalidity, je zánik nároku na důchod dle § 56 odst. 1. písm. a) ZDP a následné odnětí ID.⁵⁶ To musí být v posudku důsledně odůvodněno a musí z něj být zřejmé, v čem spočívá zlepšení zdravotního stavu, či jeho stabilizace, přičemž tento výrok musí být podložen funkčními vyšetřeními.

---

⁵³ Rozsudek NSS ze dne 7. 8. 2003, č. j. 3 Ads 7/2003 - 42

⁵⁴ § 4 odst. 2 vyhlášky č. 359/2009 Sb

⁵⁵ Rozsudek NSS ze dne 5. 9. 2012, č. j. 3 Ads 54/2012 - 27

⁵⁶ Děje se tak v rámci řízení o změně poskytování nebo výše již přiznané dávky důchodového pojištění dle § 81 odst. 2. ZOPSZ, ve kterém rozhoduje ČSSZ dle § 5 písm. a) bod. 1.

3 Důchodová formule

Důchodová, nebo také dávková formule, je označení pro způsob výpočtu důchodové dávky. Jedním z atributů této formule je její univerzálnost, kterou rozumíme jednotnost postupu při výpočtu důchodu, který ovlivňují pouze dva faktory. Jsou jimi celková doba pojištění a výpočtový základ. Tuto formuli lze rovněž charakterizovat jako dvousložkovou, neboť jí tvoří při výpočtu všech důchodů dva prvky, tj. základní a procentní výměra. Dynamičnost této formule znamená soubor pravidel, dle nichž se hodnota některých prvků pravidelně mění v závislosti na vývoji některých parametrů.⁵⁷

3.1 Základní a procentní výměra

Dávka invalidního důchodu sestává z tzv. základní a procentní výměry.

- **Základní výměra** je pro všechny důchody stejná a činí 9% průměrné mzdy měsíčně. Jedná se tedy o pevnou částku stanovenou zákonem, která je zvyšována vyhláškami na základě zákonného zmocnění dle ZDP, vzhledem ke každoročně se měnící výši průměrné mzdy. Pro rok 2014 je to částka 2 340 Kč, jak stanoví § 3 vyhlášky MPSV č. 296/2013 Sb.⁵⁸ Je zaručena všem poživatelům důchodů.
- **Procentní výměra** závisí na stupni invalidity a je odrazem zásady zásluhovosti, neboť se do ní promítá individuální příspěvní každého jedince, tedy celková doba pojištění, kterou získal a rovněž, jak vysoké měl příjmy z výdělečné činnosti. Výše procentní výměry invalidního důchodu je stanovena tak, aby byla odstupňována procentní sazba za každý celý rok doby pojištění (vč. določtené doby) v závislosti na uznaném stupni invalidity, což umožní pružněji reagovat na závažnost nepříznivého zdravotního stavu. Procentní výměra je u invalidního důchodu tvořena třemi prvky, kterými jsou doba pojištění, procentní sazba a výpočtový základ.

Procentní výměra tak činí za každý celý rok doby pojištění (včetně tzv. določtené doby) v případě:

- invalidity I. stupně – 0,5 % výpočtového základu měsíčně
- invalidity II. stupně – 0,75 % výpočtového základu měsíčně

⁵⁷ TRÖSTER, Petr a kolektiv. *Právo sociálního zabezpečení...* s. 150.

⁵⁸ Vyhláška o výši všeobecného vyměřovacího základu za rok 2012, přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2012, redukčních hranic pro stanovení výpočtového základu pro rok 2014 a základní výměry důchodu stanovené pro rok 2014 a o zvýšení důchodů v roce 2014

- invalidity III. stupně – 1,5 % výpočtového základu měsíčně

Příčemž je stanoveno, že výše procentní výměry důchodu činí nejméně 770 Kč měsíčně.

Pro stanovení výše procentní výměry invalidního důchodu se jako doba pojištění započítává ve stanoveném rozsahu i tzv. dopočtená doba vymezená v § 41 odst. 4 ZDP, jako doba ode dne vzniku nároku na invalidní důchod do dosažení důchodového věku dle § 32 ZDP. „V závislosti na datu vzniku nároku na invalidní důchod a na délce doby českého pojištění získané v období od 18. roku věku pojištěnce do vzniku nároku na invalidní důchod se dopočtená doba započte buď plně, nebo ve sníženém rozsahu dle § 41 odst. 5 ZDP.“⁵⁹

Dopočtená doba se však nezapočte, vznikla-li invalidita následkem úmyslného poškození zdraví, které si pojištěnec způsobil nebo nechal způsobit, nebo pro takové poškození zdraví pojištěnce, které vzniklo jako následek jeho úmyslného trestného činu. *Fikce dopočtu doby pojištění umožňuje stanovit v případě invalidity III. stupně výši invalidního důchodu odpovídající v zásadě výši starobního důchodu, který by pojištěnec získal, kdyby ho dosáhl po skončení celoživotní pracovní aktivity v původně stanoveném důchodovém věku.*⁶⁰

„V důsledku invalidity v závislosti na věku pojištěnec ztrácí šanci na to, aby pracoval a získal tak dobu pojištění. Pro výpočet se mu tak "přizná k dobru" doba, po kterou by ještě pracovat mohl, jako kdyby během ní i skutečně pracoval (tzn. pojištěnec, který se stane invalidním ve 20 letech, může mít stejný či vyšší důchod než ten, který se stane invalidním v 50 letech).“⁶¹

3.2 Vymezení některých pojmů

V předchozí podkapitole bylo řečeno, že základní a procentní výměra jsou dva prvky nutné pro výpočet dávky invalidního důchodu. Avšak kromě těchto dvou prvků se v procesu výpočtu vyskytují ještě další pojmy, které bych v následující pasáži ráda stručně přiblížila.

Jak již bylo zmíněno, procentní výměra je tvořena kromě doby pojištění a procentní sazby ještě jedním prvkem, tzv. výpočtovým základem. Ten je získán určitým početním procesem s dílčími prvky:

---

⁵⁹ ČSSZ. *Invalidní důchody* [online]. [cit. 22. března 2014] Dostupné z <<http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/invalidni-duchody.htm>>.

⁶⁰ TRÖSTER, Petr a kolektiv. *Právo sociálního zabezpečení*. ... s. 171.

⁶¹ NEČERADSKÝ, Ondřej. *Z čeho se vypočítává invalidní důchod?* [online]. [cit. 22. března 2014] Dostupné z <<http://www.spolcest.cz/obcanska-poradna-jm/internetova-poradna/3/2025/>>.

Nejprve je nutné určit **rozhodné období**. Vymezení rozhodného období je obsaženo v §18 ZDP, který stanoví, že začíná kalendářním rokem bezprostředně následujícím po roce, v němž pojištěnec dosáhl 18 let věku, a končí kalendářním rokem, který bezprostředně předchází roku přiznání důchodu.

V tomto období zjistíme dva prvky, kterými jsou vyměřovací základy a vyloučené doby. **Vyloučenou dobou** nazýváme dobu, v níž ze zákonem uznaných objektivních důvodů pojištěnec nezískal příjmy, které by byly zahrnuty do vyměřovacího základu. Jsou vyjmenovány v § 16 odst. 4 ZDP. Tyto doby se nezahrnují do výpočtu, neboť by v jejich důsledku došlo k „rozmělnění“ průměru výdělků, a tím k neodůvodněnému snížení osobního vyměřovacího základu.⁶²

Vyměřovacím základem je od 1. 1. 1996, tedy od počátku účinnosti ZDP, myšlen vyměřovací základ rozhodný pro stanovení pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti dle zákona č. 589/1992 Sb. Pomocí něj je vymezen okruh tzv. započitatelných příjmů, tedy příjmů, z nichž se stanoví výše dávek důchodového pojištění, ale zároveň i výše pojistného na ně.⁶³ Tento zákon zvlášť stanoví vyměřovací základ zaměstnance, kterým je zjednodušeně úhrn příjmů, které podléhají dani z příjmů fyzických osob⁶⁴, zaměstnavatele, OSVČ a osoby dobrovolně účastné na důchodovém pojištění. Před vstoupením ZDP v účinnost byl v tehdejší právní úpravě pod tímto pojmem chápán hrubý výdělek.

Dalším dílčím prvkem je **roční vyměřovací základ**. Ten získáme tak, že úhrn vyměřovacích základů za jednotlivé kalendářní roky vynásobíme koeficientem nárůstu všeobecného vyměřovacího základu.⁶⁵ Následně z ročních vyměřovacích základů se za pomoci převodního koeficientu vypočte měsíční průměr, tzv. **osobní vyměřovací základ**.⁶⁶ Je upraven v § 16 odst. 1. ZDP jako měsíční průměr úhrnu ročních vyměřovacích základů pojištěnce za rozhodné období.

---

⁶² *Vyloučené doby*. [online]. Sagit.cz, 13. 3. 2014 [cit. 14. 3. 2014] Dostupné z <http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=154&typ=r&levelid=sz_556.htm>.

⁶³ *Vyměřovací základ*. [online]. Sagit.cz, 13. 3. 2014 [cit. 14. 3. 2014] Dostupné z <http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?sn=y&hledany=vym%EC%F8ovac%ED+z%E1klad&cd=154&typ=r&levelid=sz_559.htm>.

⁶⁴ Viz. § 5 odst. 1 zák. č. 589/1992 Sb.

⁶⁵ Tento koeficient slouží k vyjádření reálné hodnoty vyměřovacího základu v době co nejbližší roku přiznání důchodu a jako takový je promítnutím dynamičnosti důchodového systému.

⁶⁶ TRÖSTER, Petr a kolektiv. *Právo sociálního zabezpečení...* s. 151.

Nakonec výše zmíněný prvek procentní výměry, **výpočtový základ**, získáme tzv. redukcí osobního vyměřovacího základu pomocí tří redukčních hranic stanovených v § 15 ZDP.

3.4 Prokazování dob pojištění a možná řešení

Jedním ze základních požadavků pro přiznání nároku na invalidní důchod je získání potřebné doby pojištění. Doba pojištění hraje při výpočtu důchodu velkou roli, proto je nutné při žádosti o důchod doložit celou dobu pojištění. Ač se může zdát, že nedoložíme-li například pouhé 2 měsíce pojištění, nebude to hrát při stanovení důchodu významnou roli, opak je pravdou, neboť se započítávají vždy pouze celé ukončené roky. Je-li tedy z určitého roku doloženo pouze 10 měsíců pojištění, nebude se tento rok počítat. Není však potřeba, aby se jednalo o rok ve smyslu od ledna do prosince, nýbrž o ukončených 12 po sobě jdoucích měsících. Proto je vhodné, aby si každý pojištěnec svou dobu pojištění dobře ohlídal, resp. byl ji schopen doložit.

Ke kontrole slouží tzv. Informativní osobní list důchodového pojištění, o který je možné jednou ročně požádat ČSSZ. Tento dokument obsahuje přehled dob důchodového pojištění uložených v evidenci ČSSZ a od roku 1986 také přehled vyměřovacích základů a vyloučených dob. Z tohoto dokladu si tak pojištěnec může ověřit, zda má v evidenci zapsány všechny údaje, tj. například dobu evidence na Úřadu práce, či dobu studia, ale i údaje o výdělcích od všech zaměstnavatelů za dobu svého pracovního života. Osoba z něj tak může zjistit, zda má tzv. chybějící dobu pojištění, tzn. dobu pojištění, která sice byla řádně získána, ale chybí o ní záznam v evidenci ČSSZ, bez kterého nelze tuto dobu zhodnotit pro účely nároku a výše důchodu.

Každý zaměstnavatel má povinnost za každého zaměstnance, a to za každý jednotlivý rok zvlášť, vyhotovit tzv. evidenční list důchodového pojištění (ELDP) a předat jej ČSSZ, přičemž jednu kopii má obdržet i pojištěnec.⁶⁷ Na základě ELDP uložených v evidenci ČSSZ jsou vytvářena tzv. individuální konta pojištěnců. V případě, že pojištěnec zjistí, že zaměstnavatel tuto svou povinnost nesplnil, může se na něj obrátit a vyzvat jej k dodatečnému splnění povinnosti, popřípadě o to ve smyslu § 6 odst. 4. písm. u) zákona č. 582/1991 Sb. požádat místně příslušnou OSSZ. K prokázání potřebné doby pojištění však mohou sloužit i jiné náhradní doklady (př. zápočtové listy, výplatní pásky z daného období, potvrzení o době

---

⁶⁷ § 38 ZOPSZ

trvání pracovněprávního vztahu, vysvědčení či vysokoškolský diplom dokládající studium atd.). Nelze-li dobu prokázat jinak, připouští tento zákon v § 85 odst. 5 užití čestného prohlášení žadatele o důchod a 2 svědků.

Problémům s nedoloženou dobou pojištění potřebnou pro nárok na invalidní důchod se mj. věnoval VOP. Ten se ve své praxi setkal s případy, kdy došlo k chybnému závěru ČSSZ, neboť nepřihlédla k tvrzeným dobám pojištění a na základě toho nebyl přiznán nárok na invalidní důchod, ač ve skutečnosti přiznán být měl. Ve své závěrečné zprávě z roku 2009 proto vyjádřil názor, že *v řízení o důchodové dávce je Česká správa sociálního zabezpečení povinna řádně zjistit spolehlivě zjištěný stav věci. Tím se mj. rozumí i přesné určení doby účasti pojištěnce na důchodovém pojištění. Zjistí-li ČSSZ rozpor mezi tvrzením stěžovatele a doklady, které má ve svém spise, je třeba jej v rámci dokazování odstranit.*⁶⁸

Je zřejmé, že není vhodné vyčkávat s kontrolou a doplněním potřebné evidence až do zahájení řízení o přiznání dávky důchodového pojištění, neboť časem dochází k úbytku důkazních prostředků (zničení listin, úmrtí) a dokazování se tak stává problematictější.

Zjistí-li osoba, že jí chybí určitá doba pojištění, je možné doplatit chybějící pojistné zpětně. Nelze však doplatit jakoukoliv dobu, nýbrž pouze rok zpětně a dále doby vyjmenované v § 6 odst. 1 ZDP. Musí se tak však stát ještě před podáním žádosti o důchod, neboť výplata důchodu bude v opačném případě náležet až ode dne doplacení pojištění.

Problém nemusí však nutně vzniknout pouze u doby pojištění. Může nastat situace, že osoba sice doloží, že byla v určité době důchodově pojištěna, avšak absentují údaje o příjmech. Jak vyplývá z ustanovení § 38 odst. 4. písm. f), jednou z náležitostí evidenčních listů vedených zaměstnavatelem je vyměřovací základ pro pojistné na sociální zabezpečení.⁶⁹ Není-li však možné doložit evidenční list, je možné prokázat údaje o příjmech tzv. mzdovými listy. Ty však již nemusí tato osoba osobně archivovat. Pro tyto účely je v § 35a ZOPSZ vymezena povinnost zaměstnavatelů vést záznamy pro účely důchodového pojištění. Tak v odstavci 4. písm. d) je stanovena povinnost uchovávat mzdové listy po dobu 30 kal. roků následujících po roce, kterého se týkají. Pro případ, že zaměstnavatel již zanikl bez právního nástupce, je mu stanovena povinnost zajistit do uplynutí doby potřebné archivace, úschovu těchto dokladů a místo úschovy oznámit OSSZ.⁷⁰

⁶⁸ MOTEJL, Otakar. *Souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv 2009*. Kancelář Veřejného ochránce práv. 2010, s. 45.

⁶⁹ Vyměřovací základem je úhrn příjmů, které jsou nebo by byly předmětem daně z příjmů fyzických osob, pokud by podléhaly zdanění v České republice.

⁷⁰ § 35a odst. 5

Otázkou nemožnosti doložení příjmů za určité období se zabýval i NSS, který došel k závěru, že není-li možné výši příjmů objektivně zjistit, budu nutné považovat dobu, za kterou není příjem doložen, jako dobu vyloučenou dle § 16 odst. 4 písm. c) ZDP.⁷¹

---

⁷¹ Rozsudek NSS ze dne 8. července 2011, sp. zn. 3 Ads 47/2011

4 Souběh invalidního důchodu a důchodu starobního

Pro vymezení vztahu mezi důchodem invalidním a důchodem starobním je nutné si uvědomit, co tyto dva instituty spojuje a v čem se naopak liší.

Jedním z hledisek, která je odlišují, je míra pravděpodobnosti, se kterou v životě člověka nastanou, resp. na ně vznikne nárok. Vzhledem k tomu, že stárnutí je přirozeným fyziologickým jevem závislým na věku, má každý člověk jistotu (s výjimkou předčasného úmrtí), že zestárne a dosáhne důchodového věku a v závislosti na splnění dalších podmínek se stane i poživitelem dávek starobního důchodu. „*Proces stárnutí je sice u každého individuální, avšak v rámci zachování rovného přístupu ke všem pojištěncům se věková hranice odchodu do důchodu stává otázkou společenského konsensu.*“⁷² Kdežto invalidita je jev patologický, nezávislý na věku, tedy je něčím, co člověk sice předpokládá jako možné, nikoliv však, že se invalidním jednou skutečně stane.⁷³

S tím je spojena i míra připravenosti na takový stav. Stáří přichází postupně, není zde žádný náhlý nenadálý zlom, kdy se z člověka plného síly stane osoba nemohoucí. Zodpovědný člověk si proto na stáří spoří, neboť předpokládá, že jednou již nebude schopen pracovat a bude tak odkázán na pomoc státu. Avšak invalidním se člověk může stát ze dne na den, a mnohdy člověka invalidita zasáhne zcela nepřipraveného na takovou sociální změnu.

Spojuje je naopak fakt, že oba důchody jsou důchody originálními, na rozdíl od odvozených, kterými jsou důchody pozůstalostní. Znamená to, že je zkoumáno, zda sám pojištěnec splnil podmínky pro nárok na důchod, nikoliv splnění podmínek na straně dalších osob.⁷⁴

Jakkoliv se tedy stáří a invalidita jako sociální události liší, mají společné to, že je-li člověk důchodově pojištěn a splní-li další ze zákonem stanovených podmínek, je oprávněn přijímat podporu ve formě dávek důchodového pojištění a tak své situaci finančně ulehčit. To vyplývá z pojmu sociální zabezpečení, tedy že se jedná o *formu společenské pomoci, která podporuje jednotlivce v určitých společnostech uznaných životních situacích*⁷⁵, ale taky z pojetí důchodového pojištění jako zabezpečení následků sociálních událostí, při nichž dochází ke ztrátě příjmů a schopnosti si je obstarat. Projevuje se zde princip sociální potřebnosti, který

---

⁷² VESELÝ, Jiří a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vydání, Praha: Linde Praha a.s., 2013, str. 84

⁷³ GALVAS, Milan, GREGOROVÁ, Zdeňka. *Sociální zabezpečení*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2000. str. 127

⁷⁴ VESELÝ, Jiří a kol. *tamtéž*... s. 79

⁷⁵ ČERNÁ, Jana, TRINNEROVÁ, Dagmar, VACÍK, Antonín. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. str. 13

vyjadřuje, že nárok na dávku z důchodového systému je podmíněn existencí sociální události, nastalé nezávisle na vůli subjektu, který si tak v jejím důsledku není schopen zajistit své životní potřeby.

- *souběh starobního a invalidního důchodu*

Ze zákona je vyloučen souběh důchodu invalidního a starobního. Není tedy možné pobírat dávky ID, dospět do věku předepsaného pro odchod do SD, splnit podmínky pro nárok na něj a kumulovat tak nároky na obě dávky. Nárok na ID je tedy věkově limitován, jak stanoví ZDP v ustanovení § 38, neboť pojištěnec má nárok na ID, jestliže nedosáhl věku 65 let nebo důchodového věku, je-li důchodový věk vyšší než 65 let, splnil-li zároveň další uvedené podmínky. Jak uvádí důvodová zpráva k ZDP, limitace věkem má svůj základ v myšlence, že z *hlediska zdravotního stavu, výtěžné schopnosti a schopnosti pracovního začlenění se po dosažení věku 65 let situace u osob „neinvalidních“ a plně invalidních zpravidla již vyrovnává, neboť ve vztahu k výtěžné činnosti mají obdobná omezení, vyplývající jak z věku, tak ze zdravotního stavu.*⁷⁶

Zánik nároku na ID upravuje § 61a odst. 1. ZDP. Nárok na invalidní důchod tak ze zákona zaniká dnem dosažení věku 65 let, popřípadě věku důchodového, je-li vyšší a tímto dnem vzniká nárok na starobní důchod, přičemž jeho výše je rovna výši dosud pobíraného ID. Avšak jak uvádí odst. 3. téhož ustanovení, nárok na důchod takto stanovený nevyklučuje nárok na řádný starobní důchod podle § 29. Nesplňuje-li však pojištěnec ke dni dosažení důchodového věku podmínku doby pojištění potřebné pro nárok na starobní důchod, může mu nárok na ID vzniknout.⁷⁷

V praxi je však možné, že důchodový věk invalidní osoby je nižší než 65 let. Nastane tak situace, že jsou současně splněny podmínky nároku na výplatu starobního i invalidního důchodu. Avšak souběh těchto dvou dávek je vyloučen, proto se bude vyplácet pouze jeden, a to ten vyšší.⁷⁸ Při výpočtu SD si tedy invalidní osoba nemůže po finanční stránce pohoršit, neboť pro případ, že by částka dávky SD byla stanovena jako nižší, než dávka důchodu invalidního, bude se vyplácet ta vyšší, jak určí § 58 ZDP.

Jak stanoví § 5 odst. 2. písm. f) ZDP ve spojení s § 12 ZDP, pro účely stanovení SD se doba pobírání ID počítá jako náhradní doba pojištění pouze u osob invalidních ve III. stupni

---

⁷⁶ *Důvodová zpráva* [online]. MPSV.cz, 7.března 2014 [cit. 8. března 2014]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5107/Duvodova_zprava_duchody.pdf>.

⁷⁷ PŘIB, Jan, VOŘÍŠEK, Vladimír. *Důchodové přepisy s komentářem*. 7. vyd. Olomouc: ANAG, 2012. s. 220

⁷⁸ VOŘÍŠEK, Vladimír, POLÍVKOVÁ, Dagmar. *Průvodce důchodovým pojištěním a evidenční listy důchodového pojištění s výkladem a příklady*. Praha: Linde Praha a.s, 2010. č. 3. str. 23.

invalidity. Důležité je ovšem pobírání těchto dávek, nikoliv samotný stav invalidity. Ten zakládá účast na pojištění pouze za předpokladu, že taková osoba splňuje podmínky nároku na tento důchod a pobírá výsluhový příspěvek dle zvláštních zákonů. Dle téhož ustanovení, písm. b) je pojištěná rovněž OZP, tedy ve kterémkoliv stupni invalidity, i po dobu zařazení v teoretické a praktické přípravě pro zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost dle § 71 ZOZ.

Ustanovení § 12 ZDP upravující náhradní dobu pojištění v odst. 2. stanoví, že náhradní doba se hodnotí stejně jako doba pojištění, pokud ZDP nestanoví jinak. Avšak jak uvádí § 29 odst. 6., do doby pojištění potřebné pro vznik nároku na starobní důchod se náhradní doby pojištění dle § 5 odst. 2. písm. f) započítávají pouze v rozsahu 80 %. Tak tedy dobu, po kterou osoba invalidní ve III. stupni invalidity pobírala dávky invalidního důchodu, lze do potřebné doby pojištění pro nárok na starobní důchod započítat pouze z 80 %.

5 Řízení ve věcech důchodového pojištění

5.1 Lékařská posudková služba

V úvodu bych ráda přiblížila tento pojem, který se v řízení ve věcech důchodového pojištění vyskytuje a hraje v něm významnou roli.

Posouzení zdravotního stavu, jeho zhoršení popřípadě zlepšení, vliv této změny na pracovní schopnosti a následné vydání posudku, tedy podkladu pro rozhodnutí o nárocích plynoucích z důchodového pojištění, je svěřen specializovanému orgánu, lékařské posudkové službě, dále LPS.

Lékařská posudková služba je soustava lékařských posudkových orgánů, jejichž stěžejním úkolem je posuzování zdravotního stavu a pracovní schopnosti osob pro účely jednotlivých systémů sociální ochrany.⁷⁹ Úkoly LPS plní na různých úrovních (stádiích) řízení ve věcech důchodového pojištění odlišné subjekty. V prvním stádiu vedeném OSSZ je to posudkový lékař, na druhém stupni, tj. v námitkovém řízení je to ČSSZ dle § 5 ZOPSZ.

V případě, že je věc dále posuzována v rámci soudního řízení, plní funkci LPS posudková komise, kterou za tímto účelem zřizuje ústřední orgán státní správy pro oblast sociálního zabezpečení, MPSV. Komise jsou tříčlenné orgány LPS, tvořené posudkovým lékařem, tajemníkem a odborným lékařem některého klinického oboru dle konkrétního projednávaného případu. Lhůta pro vydání posudku PK MPSV je stanovena v § 16a ZOPSZ na 60 dnů.

5.2 Řízení o dávkách důchodového pojištění

Řízení o dávkách důchodového pojištění je upraveno zákonem č. 582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Vzhledem k tomu, že toto řízení je řízením správním, výše zmíněný zákon je ve vztahu speciality ke správnímu řádu a tedy užije se, stanoví-li od obecné úpravy nějaké odchylky.

Podmínky pro získání nároku na invalidní důchod jsem vymezila v předchozích kapitolách. Od těch je však nutné odlišovat podmínky pro vznik nároku na jeho výplatu, neboť je navíc vyžadováno podání žádosti o přiznání nebo vyplácení důchodu. Markantní rozdíl je především v tom, že na rozdíl od nároku na ID, nárok na jednotlivé dávky zaniká,

---

⁷⁹ *Posudková služba – podrobné informace.* [online.] MPSV.cz, 10. března 2014 [Cit. 11. 3. 2014]. Dostupné z <<http://www.mpsv.cz/cs/7228>>.

a to po uplynutí stanovené lhůty v § 55 odst. 2. ZDP, která činí 5 let ode dne, za který důchod či jeho část náleží.

O dávku důchodového pojištění, v tomto případě o přiznání invalidního důchodu, je pojištěnec oprávněn požádat u příslušené OSSZ⁸⁰. Ta je oprávněná k sepsání žádosti o důchodové dávky dle § 6 odst. 4. písm. i) ZOPSZ, na jejímž základě je posouzen zdravotní stav pojištěnce lékařem OSSZ. Znamená to tedy, že zdravotní stav je lékařem posouzen na žádost orgánu, kterému pojištěnec adresovala žádost o dávku⁸¹, nikoliv na žádost samotného pojištěnce, neboť ten má možnost a právo žádat o dávku, nikoliv o posouzení zdravotního stavu⁸². S tím souvisí i fakt, že v případě nesouhlasu s posouzením zdravotního stavu či vydaným rozhodnutím je možné podat opravný prostředek pouze proti rozhodnutí, nikoliv proti posouzení zdravotního stavu v posudku, neboť takový postup úprava nepřipouští. Posudek plní pouze funkci podkladu pro vydání rozhodnutí.

Lhůta pro vydání posudku je stanovena v § 16a ZOPSZ na 45 dní. Při hodnocení zdravotního stavu je lékař LPS oprávněn spolupracovat s ošetřujícím lékařem, a na základě jeho nálezu, popřípadě tzv. funkčních vyšetření a výsledků vlastního šetření má povinnost objektivně stanovit diagnózu, na jejímž základě bude hodnocen případný pokles pracovní schopnosti, a tedy určen stupeň invalidity.⁸³ Zejména je povinen určit, které zdravotní postižení je rozhodující příčinou NDZS a má nejvýznamnější dopad na pokles pracovní schopnosti. Následným vyhodnocením tohoto postižení stanoví procentní míru poklesu pracovní schopnosti a stupeň invalidity.

Posuzování invalidity je upraveno vyhláškou č. 359/2009 Sb., o posuzování invalidity⁸⁴ a dále zákonem č. 582/1991 Sb. Důležitou změnu ve způsobu posuzování invalidity přinesla výše zmíněná vyhláška č. 359/2009 Sb., která od 1. 1. 2010 nahradila stávající právní úpravu stanovenou ve vyhlášce č. 284/1995 Sb. *Cílem modernizace úpravy posuzování invalidity formou vydání nového prováděcího právního předpisu k posuzování invalidity bylo sladit proces důchodové reformy, pojetí a posuzování invalidity s pokroky*

---

⁸⁰ Podle § 8 ZOPSZ je OSSZ příslušná k posuzování zdravotního stavu a pracovní schopnosti osob pro účely stanovení vzniku, zániku nebo změny stupně invalidity.

⁸¹ § 8 odst. 2 ZOPSZ

⁸² BŘESKÁ, Naděžda. Nové posouzení zdravotního stavu. *Národní pojištění*. 2013. roč. 44, č. 2. s. 46

⁸³ § 2 odst. 1. vyhlášky č. 359/2009 Sb.: Pro stanovení procentní míry poklesu pracovní schopnosti je nutné určit zdravotní postižení, která jsou příčinou dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu pojištěnce, a jejich vliv na pokles pracovní schopnosti pojištěnce.

⁸⁴ Vyhláška, kterou se stanoví procentní míry poklesu pracovní schopnosti a náležitosti posudku o invaliditě a upravuje posuzování pracovní schopnosti pro účely invalidity

lékařské vědy.⁸⁵ V důsledku pokroku v oblasti medicíny lze řadu dříve neléčitelných stavů stabilizovat, popř. vyléčit, což má příznivý vliv na OZP, na kvalitu jejich života a schopnost pracovního začlenění.⁸⁶ Příloha k této vyhlášce upravuje procentní míry poklesu pracovní schopnosti podle druhů zdravotních postižení, avšak na rozdíl od přílohy k předchozí prováděcí vyhlášce, již neuvádí výčet zdravotních postižení taxativně. Je-li tak nějaké zdravotní postižení příčinou DNZS a není v této příloze obsaženo, stanoví se pokles pracovní schopnosti podle zdravotního postižení uvedeného v příloze, které je funkčním dopadem nejvíce srovnatelné.⁸⁷

Pro stanovení míry poklesu pracovní schopnosti se vychází z objektivně zjištěného zdravotního stavu a pouze subjektivní pocit žalobce o jeho neschopnosti k výkonu jakéhokoliv zaměstnání není relevantním důvodem pro poskytnutí dávky důchodového zabezpečení.⁸⁸ Tak například, přijde-li osoba o jedno oko, je při normálních zrakových funkcích na druhém oku míra poklesu pracovní schopnosti vyhodnocena vyhláškou č. 359/2009 Sb., jako 20 %, tedy nevzniká zde nárok na uznání osoby invalidní, ačkoliv osoba se tak subjektivně může vnímat⁸⁹. Posuzování je však vždy individuální, přihlíží se mimo jiné k typu zaměstnání, věku atd.

Vydáním posudku však řízení nekončí, neboť teprve na jeho základě je vydáno rozhodnutí o ID. O důchodech rozhoduje ČSSZ, nejde-li o případy, kdy příslušnými jsou orgány provádějící důchodové pojištění příslušníků ozbrojených sil a rovněž důchody i vyplácí. Dle § 85a odst. 2. ZOPSZ musí být rozhodnutí o přiznání dávky důchodového pojištění vydáno nejpozději do 90 dnů ode dne zahájení řízení.

Obsahové náležitosti rozhodnutí stanoví § 86 odst. 3. ZOPSZ. Rozhodnutí týkající se invalidního důchodu musí vždy obsahovat určení stupně invalidity, den jejího vzniku, popř. den od něhož došlo ke změně stupně invalidity, procentní míru poklesu pracovní schopnosti pojištěnce, a činí-li pokles pracovní schopnosti aspoň 70 %, též údaj o tom, zda je pojištěnec schopen výdělečné činnosti za zcela mimořádných podmínek, označení orgánu, který

---

⁸⁵ ZVONÍKOVÁ, Alena. Posuzování invalidity v letech 2009 a 2010. *Národní pojištění*. 2011. roč. 42, č. 4. s. 23

⁸⁶ Uvedená změna měla mimo jiné vliv na tzv. invalidizaci. V prvním roce účinnosti nové úpravy se zvýšil počet případů, kdy nebyl uznán žádný stupeň invalidity o 4% a počet případů uznání invalidity III. stupně se oproti předchozímu roku (2009) snížil o 8%. Naplnily se tak předpoklady spojené se zavedením nové právní úpravy, sledující mj. snížení nákladů na důchody podmíněné DNZS. (ZVONÍKOVÁ, A. *Posuzování invalidity...*)

⁸⁷ LANGER, Radim. Změny právní úpravy posuzování zdravotního stavu v sociální oblasti od 1. 1. 2010. *Práce a mzda*, 2010, roč. 58, č. 3, s. 13-14.

⁸⁸ Rozsudek KS v Ústí nad Labem ze dne 21. 9. 2009, č. j. 15 Cad 11/2009 - 29

⁸⁹ Příloha k vyhlášce č. 359/2009 Sb. kapitola VII. *Pro stanovení míry poklesu pracovní schopnosti je rozhodující stupeň poškození zrakových funkcí a jeho dopad na kvalitu vidění, schopnost čtení, schopnost práce do blízka, orientaci v prostoru, přizpůsobivost měnícím se světelným podmínkám.*

posoudil zdravotní stav a pracovní schopnost pojištěnce, a datum tohoto posouzení, a jde-li o pracovní úraz nebo nemoc z povolání, též skutečnost, že invalidita vznikla jako následek pracovního úrazu nebo nemoci z povolání.

Vydáním rozhodnutí je ukončeno řízení o přiznání invalidního důchodu, popř. změně stupně invalidity či odnětí dávky důchodového pojištění. Ovšem i pro tento případ jsou stanoveny určité prostředky právní ochrany, o kterých pojednám v následujících kapitolách.

5.3 Prostředky právní ochrany

Žadatelé o invalidní důchod mají, v případě nespokojenosti s vydaným rozhodnutím k dispozici určité prostředky, které jim umožňují jeho přezkoumání a případné zjednání nápravy. Jsou jimi námitky a správní žaloba.

Institut námitkového řízení, jako opravný prostředek proti rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení ve věcech důchodového pojištění, je upraven v § 88 odst. 1. ZOPSZ. Tuto dosud poměrně novou možnost zavedl zákon č. 479/2008 Sb. Zavedením námitkového řízení došlo k sjednocení úpravy, která upravovala jednostupňové důchodové řízení vedené ČSSZ s možností soudního přezkumu s výjimkou řízení v případě osob ve služebním poměru, které bylo dvoustupňové, byť probíhalo u jedné instance. Námitkové řízení je nyní společnou možností pro oba případy.⁹⁰ Jak uvádí důvodová zpráva k tomuto zákonu, zavedení námitkového řízení si vyžádala potřeba určitého „síta“, jehož účelem je přispět ke snížení počtu žalob k soudům, neboť se rozšiřuje možnost nápravy již na úrovni České správy sociálního zabezpečení.

Novela tedy zavedla možnost podat od 1. ledna 2010 písemné námitky do 30 dnů ode dne oznámení rozhodnutí účastníkovi řízení, a to orgánu sociálního zabezpečení, který rozhodnutí vydal.⁹¹ Pro účely námitkového řízení je z posuzování zdravotního stavu vyloučen lékař, který tuto věc posuzoval nebo pro takové posouzení vypracoval podklad pro účely rozhodnutí v prvním stupni řízení. Orgán sociálního zabezpečení rozhodne o námitkách ve lhůtách stanovených podle § 71 správního řádu, tj. bezodkladně, nejpozději do 30 dnů od doručení námitek tomuto orgánu. Tuto lhůtu je možné prodloužit, a to až o 60 dnů, závislí rozhodnutí o námitkách na posouzení zdravotního stavu (§ 8 odst. 9).

---

⁹⁰ *Důvodová zpráva* [online]. PSP.cz, 14. března 2014 [cit. 15. března 2014] Dostupné z <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=533&CT1=0>>.

⁹¹ § 88 zák. č. 582/1991 Sb.

Jak vyplývá z Výroční zprávy ČSSZ za rok 2012, počet žalob se v důsledku zavedení námitkového řízení snížil, neboť institut námitek je poměrně často využíván.⁹² Jen za rok 2012 bylo podáno 15 tisíc námitek (obdobně jako v letech 2011 i v roce zavedení, tj. 2010), přičemž ve více než polovině případů (64%) byl důvodem nesouhlas s posouzením zdravotního stavu a dále pak nesouhlas s hodnocením dob pojištění.⁹³ Je tedy zřejmé, že bylo dosaženo cíle, který mělo zavedení tohoto opravného prostředku přinést.

Po vyčerpání řádného opravného prostředku, tedy námitek, je možné podat správní žalobu k místně příslušnému krajskému soudu, za účelem soudního přezkumu rozhodnutí ve věcech důchodového pojištění dle § 65 zákona č. 150/2002 Sb. SŘS, přičemž fázi námitkového řízení nelze vynechat. Lhůta pro podání žaloby činí 2 měsíce ode dne doručení rozhodnutí. V prvním stupni je příslušný krajský soud. Proti rozhodnutí krajského soudu lze podat ve stanovených případech k Nejvyššímu správnímu soudu kasační stížnost.

Jak vyplývá ze statistik ČSSZ, v důsledku zavedení námitkového řízení se podstatně snížil počet těchto žalob. Zároveň se vzhledem k úspěšnosti na straně ČSSZ v případě námitek prokázalo, že hodnocení LPS bylo ve většině případů správné, což nepochybně zvyšuje důvěru v posudkovou činnost LPS.

---

⁹² V roce 2010 bylo podáno celkem 1 567 nových žalob, což představuje oproti roku 2009, v důsledku zavedení námitkového řízení, snížení nově podaných žalob zhruba o polovinu.

⁹³ *Výroční zpráva 2012* [online]. CSSZ.cz, 22. března 2014, [cit. 23. března 2014]. s. 13. Dostupné z <http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/A1301F7E-24AD-4CF9-8650-52EE3B158EE2/0/cssz_vz_2012.pdf>.

6 Poživatel dávek invalidního důchodu a zaměstnání

Invalidita, v jakémkoliv stupni, je nesporně značným zásahem do normálního života každého člověka, zejména však po stránce ekonomické, neboť s sebou zpravidla přináší pokles životní úrovně. Invalidní osobě je často znemožněno pokračování ve stávající výdělečné činnosti, zejména v případech, kdy vykonávaná práce je příčinou zhoršeného zdravotního stavu, tedy i poklesu pracovní schopnosti na úroveň určitého stupně invalidity.

Je-li osoba uznána invalidní, ještě to neznamená, že má zároveň nárok na dávky ID. Ten vzniká pouze za splnění zákonných podmínek a zároveň, pouze zažádá-li si tato osoba o něj. Nicméně i v případě, že pojištěnci vznikne nárok na invalidní důchod, jeho výše, alespoň v případě I. a II. stupně invalidity, není převážně dostačující pro zachování životní úrovně, kterou měl jedinec před vznikem invalidity. Je proto nucen zvýšit své příjmy výdělečnou činností.

6.1 Invalidní osoba a možnost pracovního uplatnění

Byla-li osoba uznána invalidní a je-li poživatelem dávek invalidního důchodu, vzniká otázka, zdali má tato skutečnost vliv na případnou výdělečnou činnost této osoby, tedy zda je pobírání důchodových dávek překážkou pro jiný příjem. Vzhledem k tomu, že žádné ustanovení z předpisů o důchodovém pojištění neobsahuje v tomto směru omezení, je jediným omezením vlastní zdravotní stav této osoby, tedy do jaké míry je schopna danou pracovní činnost vykonávat. Hovoříme tedy o schopnosti využít svůj zbývající pracovní potenciál. Posouzení této schopnosti je v kompetenci poskytovatele pracovnělékařských služeb nebo ošetřujícího lékaře, pokud má se zaměstnavatelem k této činnosti uzavřenou smlouvu.

Odlišná úprava existovala do 1. 1. 2006, kdy u tzv. částečných invalidních důchodů (dnes invalidity I. a II. stupně) byly finanční příjmy omezeny. Ustanovení § 46 ZDP ve znění před rokem 2006 upravovalo, jaký vliv má na výplatu a výši dávky invalidního důchodu, příjem z výdělečné činnosti.⁹⁴

---

⁹⁴ § 46 odst. 1. Jestliže průměrný měsíční příjem z výdělečné činnosti poživatele částečného ID

a) nepřesahuje 66 % pojištěncova srovnatelného vyměřovacího základu, částečný invalidní důchod se vyplácí v plné výši,

b) je vyšší než 66 %, ale nepřesahuje 80 % pojištěncova srov.vym.zákl., částečný invalidní důchod se vyplácí ve výši poloviny základní výměry a poloviny procentní výměry,

c) přesahuje 80 % pojištěncova srov.vym.zákl, částečný invalidní důchod se nevyplácí.

Dalším pojmem vztahujícím se k této problematice, který již v současné době není aktuální, je tzv. *pracovní rekomandace*. Vydávala se do konce roku 2009 na základě dohody se Správou služeb zaměstnanosti MPSV. Byla informativním podkladem pro zaměstnavatele, jaké práce může invalidní osobě případně nabídnout, vydávána pro účely pracovního uplatnění lékařskou posudkovou komisí ČSSZ. Vycházela z funkčního hodnocení zdravotního stavu posuzovaného pojištěnce a bilance jeho pracovního potenciálu, přičemž obsahovala zhodnocení obecných zachovaných pracovních schopností ve vztahu k okruhu příkladmo uvedených pracovních činností.⁹⁵

Vzhledem k tomu, že v případě invalidity III. stupně je pokles pracovní schopnosti nejméně 70%, je zřejmé, že takováto osoba je schopna na trhu práce disponovat pouze se zbylými procenty, které tedy činí 30% a méně. Je tedy nepochybné, že k výkonu výdělečné činnosti bude zpravidla zapotřebí vytvoření zcela mimořádných podmínek, bez kterých by této činnosti schopen nebyl. Zda je tedy osoba invalidní ve III. stupni invalidity schopna výdělečné činnosti jen za zcela mimořádných podmínek⁹⁶, stanoví lékař referátu lékařské posudkové služby. Tato skutečnost je rozhodující rovněž pro to, zda může být tato osoba evidována jako uchazeč o zaměstnání a pobírat podporu v nezaměstnanosti a tedy, že může využívat služeb ÚP k vyhledání vhodné pracovní činnosti⁹⁷. V opačném případě se uchazečem stát nemůže a na podporu v nezaměstnanosti nárok nemá. Dle § 25 odst. 2. písm. d) zák. o zaměstnanosti jde o skutečnost bránící vedení v evidenci.

Je nutné vzít v úvahu fakt, že doba, po kterou poživatelé ID pro invaliditu I. a II. stupně pobírají invalidní důchod, není dobou pojištění ani náhradní dobou důchodového pojištění. V případě, že by tato osoba nevykonávala žádnou výdělečnou činnost, nebude se tato doba počítat při zjišťování nároku a určení výše SD. Možností pro tyto osoby je tedy registrace na Úřadu práce, kdy za podmínek stanovených v ZDP je tato doba hodnocena jako náhradní doba pojištění.⁹⁸ Jak vyplývá z těchto ustanovení, úprava de facto počítá se

---

§ 46 odst. 2. Jestliže poživatel částečného ID je výdělečně činný v cizině, částečný invalidní důchod se po dobu této výdělečné činnosti nevyplácí.

⁹⁵ LANGER, Radim. *Lékařská posudková služba ve světle judikatury (II.)* [online]. [cit. 3. března 2014]. Dostupné na <<http://www.ucetnikavarna.cz/archiv/dokument/doc-d524v500-lekarska-posudkova-sluzba-ve-svetle-judikatury-ii/>>.

⁹⁶ Mimořádné podmínky definuje § 6 vyhlášky č. 359/2009 Sb. Rozumí se jimi zásadní úprava pracovních podmínek, pořízení a využívání zvláštního vybavení pracoviště, zvláštní úpravy stávajících strojů, nástrojů, používání zvláštních pracovních pomůcek nebo každodenní podpora nebo pomoc na pracovišti formou předčitatelských služeb, tlumočnických služeb nebo pracovní asistence.

⁹⁷ SKYVA, Jaromír. Schopnost výdělečné činnosti za zcela mimořádných podmínek. *Národní pojištění*. 2011. roč. 42. č. 8-9. str. 41.

⁹⁸ **Ust. §12 odst. 1. zák.155/1995 Sb.** Náhradní dobou pojištění je po 31. 12. 1995 doba účasti na pojištění osob uvedených v § 5 odst. 2. za podmínky, že trvala alespoň jeden rok a byla získána na území ČR.

zařazením osob invalidních v I. a II. stupni na pracovní trh, neboť doba, po kterou jsou registrováni na Úřadu práce, se jako náhradní doba pojištění započítává pouze po určité omezenou dobu. Proto je taková osoba, nechce-li přijít o potřebnou dobu pojištění pro nárok na pozdější SD, nucena najít si výdělečnou činnost s ohledem ke svému zdravotnímu stavu a omezení.

V odlišné pozici je však osoba invalidní ve III. stupni invalidity, neboť doba, po kterou je poživatelé dávek ID, je výslovně uvedena v § 5 odst. 2. písm. f) ve spojení s § 12 odst. 1. ZDP jako náhradní doba pojištění, a to do dosažení věku potřebného pro vznik nároku na SD dle §32.

Pro pracující invalidní osoby však existuje výhoda v podobě slevy na dani z příjmů dle zákona č. 586/1992 Sb. ustanovení § 35ba odst. 1. písm. c), který stanoví, že pobírá-li poplatník ID pro invaliditu I. nebo II. stupně, daň z příjmu se za zdaňovací období snižuje o základní slevu na invaliditu ve výši 2 520 Kč za rok, stejně tak zanikl-li nárok na invalidní důchod pro invaliditu I. nebo II. stupně z důvodu souběhu nároku na výplatu ID a starobního důchodu. V případě poplatníka, který pobírá důchod pro invaliditu III. stupně, hovoříme o tzv. rozšířené slevě ve výši 5 040 Kč za rok. Na tu má nárok i v případě zániku nároku na ID pro souběh s nárokem na výplatu starobního důchodu a jak dále uvádí § 35ba odst. 1 písm. d), nárok má i poplatník podle zvláštních předpisů invalidní ve III. stupni, jehož žádost o ID pro invaliditu III. stupně byla zamítnuta z jiných důvodů než proto, že není invalidní ve třetím stupni.

Nutno však podotknout, že ačkoliv neexistuje zákonné omezení, které by určovalo, jaký druh práce či jaký úvazek je pro ten či onen stupeň invalidity přípustný, jistá omezení vyplývají ze samotného nepříznivého zdravotního stavu, kterému by tyto osoby měly přizpůsobit rozsah pracovního zatížení. Je tedy možné, že by vyšší pracovní zatížení mohlo při příštím přezkumu způsobit, že by byl stupeň invalidity překvalifikován na nižší, popřípadě by tato osoba byla povinna dávky zpětně vrátit.⁹⁹

Ust. § 5 odst. 2. písm. a) osoby vedené v evidenci ÚP ČR jako uchazeči o zaměstnání po dobu, po kterou jim náleží podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci, a v rozsahu nejvýše 3 let též po dobu, po kterou jim tato podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci nenáleží, s tím, že tato doba 3 let se zjišťuje zpětně ode dne vzniku nároku na důchod, doba, po kterou podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci nenáležela před dosažením věku 55 let, se do ní započítává v rozsahu nejvýše 1 roku;

⁹⁹ *Zaměstnání v invalidním důchodu* [online]. Důchody-duchodci.cz, 2. března 2014 [cit. 3. března 2014]. Dostupné na <<http://www.duchody-duchodci.cz/invalidni-duchod-a-prijem.php>>.

6.2 Zaměstnávání osob se zdravotním postižením

„Osobám se zdravotním postižením je zákonem č. 435/2004 Sb. deklarováno poskytování zvýšené ochrany na trhu práce a opatření pro zaměstnávání těchto osob je integrální součástí státní politiky zaměstnanosti.“¹⁰⁰ V evidenci OZP, kterou vede Krajská pobočka ÚP, jsou obsaženy údaje o těchto osobách, jako například jaká omezení mají ve svém pracovním uplatnění z důvodu svého zdravotního stavu a na základě těchto údajů jsou jim následně poskytovány služby dle výše uvedeného zákona.

Podle schopnosti OZP zařadit se bez větších problémů do běžného pracovního života, či naopak nutnosti individuálního přístupu, pravidelné asistence či kontaktu se sociálním pracovníkem, rozlišujeme tzv. běžný trh práce a chráněný trh práce. Druhý jmenovaný je tvořen těmi společnostmi, které zaměstnávají více než 50 % OZP, přičemž individuální přístup k těmto osobám je podporován příspěvkem, o kterých blíže pojednám v následujících subkapitolách.¹⁰¹

„Někteří zaměstnavatelé si bohužel stále myslí, že OZP nepotřebují a nedokážou pracovat, že by byli pro firmu přítěží. Přitom často stačí jen vhodně upravit pracovní prostředí, zařazení nebo pracovní dobu, a mohou tak získat spolehlivého zaměstnance, jehož pracovní výkon bude srovnatelný s tím, jaký odvádí jeho „zdravý“ kolega.“¹⁰² Je tedy zřejmé, že OZP mají uplatnění na trhu práce ztížené v důsledku svého zdravotního stavu, proto je nutné, aby stát přijal opatření chránící tyto osoby a zajišťující jim přístup na trh práce. Tuto nutnost odráží § 67 odst. 1. ZOZ, který deklaruje, že fyzickým osobám se zdravotním postižením se poskytuje zvýšená ochrana na trhu práce.

Jedním z preventivních nástrojů chránících OZP je ustanovení § 3 odst. 2. antidiskriminačního zákona¹⁰³, který za nepřímou diskriminaci z důvodu zdravotního postižení považuje *odmítnutí nebo opomenutí přijmout přiměřená opatření, aby měla OZP přístup k určitému zaměstnání, k výkonu pracovní činnosti nebo funkčnímu nebo jinému postupu v zaměstnání, aby mohla využít pracovního poradenství, nebo se zúčastnit jiného odborného vzdělávání, nebo aby mohla využít služeb určených veřejnosti, ledaže by takové*

---

¹⁰⁰ BIČÁKOVÁ, Olga. Zaměstnávání osob se zdravotním postižením v roce 2012. *Národní pojištění*. 2012, roč. 43. č. 7. s. 24.

¹⁰¹ POTMĚŠILOVÁ, Hana. Život zdravých a zdravotně postižených spojuje práce. *Národní pojištění*. 2012, roč. 43. č. 12. s. 3.

¹⁰² BÍLKOVÁ, Marie. Loni stát podpořil zaměstnávání handicapovaných více než třemi miliardami korun. *Práce a sociální politika*. 2014, roč. č. 2. s. 5.

¹⁰³ Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů

*opatření představovalo nepřiměřené zatížení.*¹⁰⁴ Projevem této normy jsou, kromě jiného, práva a povinnosti zaměstnavatelů stanovená v § 79 a § 80 ZOZ. Tato ustanovení stanoví zaměstnavatelům mimo jiné povinnost, případně ve spolupráci s Úřadem práce, rozšiřovat možnost zaměstnávání OZP individuálním přizpůsobováním pracovních míst a pracovních podmínek a vyhrazováním pracovních míst pro osoby se zdravotním postižením, či vést evidenci pracovních míst vyhrazených pro OZP.¹⁰⁵

Je však zřejmé, že přístup k zaměstnání nemůže být pro OZP za všech okolností stejný, jako je tomu u zdravých osob. Za diskriminační jednání je nutné posuzovat například odmítnutí obsadit volnou pozici osobou OZP, ačkoliv její zdravotní stav nijak nekoliduje s náplní práce. Tak tomu bude v případě, jde-li o kancelářskou činnost bez nutnosti náročnějších pohybových aktivit a osobu se zhoršenou funkcí pohybového ústrojí, které její postižení nebrání ve výkonu této činnosti. *„Odmítnutí zaměstnat osobu se sluchovou vadou pouze na základě domněnky o problematické komunikaci, je přímou diskriminací z důvodu zdravotního postižení v oblasti zaměstnání.“*¹⁰⁶

Avšak jak stanoví § 6 odst. 3. AZ, *diskriminací není rozdílné zacházení ve věcech práva na zaměstnání, přístupu k zaměstnání nebo povolání, ve věcech pracovních, služebních poměrů nebo jiné závislé činnosti, pokud je k tomu věcný důvod spočívající v povaze vykonávané práce nebo činnosti a uplatněné požadavky jsou této povaze přiměřené.* Odtud vyplývá, že odmítne-li zaměstnavatel přijmout na určitou pozici osobu, která tuto práci např. z důvodu potíží s pohybovým ústrojím není schopna vykonávat, není jednání zaměstnavatele diskriminační. Avšak to nevylučuje povinnost zaměstnavatele individuálním přizpůsobováním pracovních míst a pracovních podmínek, není-li to nepřiměřené, zvýšit možnost zaměstnání i takovéto osoby, přičemž nepřijetí přiměřených opatření by mohlo naplňovat znaky nepřímé diskriminace.¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ § 5 odst. 6. zák. č. 198/2009 Sb. pro účely tohoto zákona vymezuje pojem OZP, kterým se zde rozumí tělesné, smyslové, mentální, duševní nebo jiné postižení, které brání nebo může bránit osobám v jejich právu na rovné zacházení v oblastech vymezených tímto zákonem; přitom musí jít o dlouhodobé zdravotní postižení, které trvá nebo má podle poznatků lékařské vědy trvat alespoň 1 rok.

¹⁰⁵ Obecný zákaz diskriminace v pracovněprávních vztazích je upraven v § 16 ZákPr a v § 4 ZOZ.

¹⁰⁶ VARVAŘOVSKÝ, Pavel. *Diskriminace na základě zdravotního postižení.* [online]. [cit. 23.března 2014] Dostupné z <http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Kauzy/prace/_217-11-DIS-JKV_12ZoS_-_neprijeti_uchazece_o_zamestnani_se_sluchovou_vadou.pdf>.

¹⁰⁷ Otázkou rovného zacházení ze strany zaměstnavatele se zabýval i VOP ve zprávě o šetření z 11. října 2012, sp. zn.: 85/2011/DIS/JŠK. Jednalo o nepřijetí opatření ve formě stanovení přiměřených přestávek v pracovní době, což VOP vyhodnotil jako formu nepřímé diskriminace.

6.2.1 Pojem osoba se zdravotním postižením a osoba se zdravotním znevýhodněním

Pro pořádek je nutné odlišit pojmy invalidní osoba a osoba se zdravotním postižením, neboť v následujících kapitolách jsou hojně používány a zároveň přiblížit pojem osoba zdravotně znevýhodněná, který je v současné době často diskutován.

- *osoba se zdravotním postižením*

Definici pojmu OZP nalezneme v ust. § 67 odst. 2. ZOZ. Ten jako osobu se zdravotním postižením označuje jedince, který byl orgánem sociálního zabezpečení uznán invalidním v I., II., nebo III. stupni, přičemž poslední jmenovaná kategorie je rovněž nazývána jako osoba s těžším zdravotním postižením. Čtvrtý odstavec daného ustanovení dále stanoví, že za OZP se považují i fyzické osoby, které byly orgánem sociálního zabezpečení posouzeny, že již nejsou invalidní (v I. nebo II. stupni), a to po dobu 12 měsíců ode dne tohoto posouzení. Avšak tyto kategorie nejsou úplné, jak lze doznat z přechodných ustanovení k zákonu č. 367/2011 Sb., kde se v pátém bodě stanoví, že OZP jsou nejdéle do 1. ledna 2015, považovány také osoby, které byly rozhodnutím ÚP uznány OZZ.

- *osoba se zdravotním znevýhodněním*

Pojem osoba se zdravotním znevýhodněním byl zakotven v právní úpravě jako podkategorie osob se zdravotním postižením do konce roku 2013 a k 31. 12. 2015 je stanoven konec platnosti všech rozhodnutí o uznání OZZ. Jeho zrušení mělo závažné důsledky pro osoby takto postižené, neboť v důsledku toho, že zaměstnavatelé přestali dostávat daňové úlevy, začaly být hromadně propouštěny. Za zdravotně znevýhodněnou je označována osoba mající zdravotní postižení, které jí však v důsledku menší závažnosti neopravňuje k přiznání ID. Taková osoba sice může pracovat, ale kvůli horšímu zdravotnímu stavu jen omezeně. Jako příklad OZZ bych uvedla osoby s těžkou formou cukrovky, epileptiky či osoby mající lehčí zdravotní problémy se zrakem a podobně. Zaměstnavatel může od ÚP získat peníze na 75 % její mzdy, maximálně 4000 Kč měsíčně. Z hlediska zaměstnavatele tedy ztráta daného statusu znamená nezískání této dotace na zaměstnanou OZZ a vzhledem ke zvýšeným nárokům, které vyžaduje tato osoba při výkonu své práce, se jeví zaměstnávání OZZ jako nevýhodné. Produktivita práce je u těchto osob omezena oproti lidem bez tohoto postižení, mohou vyžadovat např. častější přestávky během práce, což však zaměstnavatelé bez kompenzace ve formě příspěvku nechtějí respektovat. Vzhledem k poměrně vysokému počtu OZZ v ČR se jedná se o poměrně palčivý problém, na který upozorňují mnohé subjekty, mj. Asociace zaměstnavatelů zdravotně postižených. Poukazují především na fakt, že daná změna

není pro stát finančně nikterak výhodnější, neboť sice přestane vyplácet příspěvky zaměstnavatelům, avšak tyto osoby, registrované na ÚP, budou pobírat dávky podpory v nezaměstnanosti, což pro stát představuje nové finanční náklady, a to navíc bez jakékoliv protihodnoty, kterou byl pracovní přínos těchto osob jako pracujících.

Dne 16. 2. 2014 proběhlo 1. čtení vládního návrhu zákona o změně zákona o zaměstnanosti, připravený již minulou vládou, který je významný mimo jiné proto, že znovu zavádí pojem osoba zdravotně znevýhodněná. Ta bude definována v novém odst. 3. ust. § 67 jako fyzická osoba, která má zachovanou schopnost vykonávat soustavné zaměstnání nebo jinou výdělečnou činnost, ale její schopnosti být nebo zůstat pracovním začleněna, vykonávat dosavadní povolání nebo využít dosavadní kvalifikaci nebo kvalifikaci získat, jsou podstatně omezeny z důvodu jejího dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu.

6.2.2 Výhody pro zaměstnavatele

Jak již bylo výše zmíněno, stát má zájem na tom, aby se osoby se zdravotním postižením zapojily do pracovního procesu, a z tohoto důvodu existují různé prostředky motivující zaměstnavatele k zaměstnání osoby zdravotně postižené.

- *dotace od Úřadu práce*

Jedním z prostředků je příspěvek na podporu zaměstnávání OZP pro zaměstnavatele zaměstnávající z celkového počtu svých zaměstnanců více než 50% OZP dle § 78 ZOZ. Hlavním smyslem poskytování tohoto příspěvku je skutečné trvalé uplatnění OZP na trhu práce. Příspěvek je vázán pouze na zaměstnání OZP v pracovním poměru, nikoliv na základě dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr.¹⁰⁸ Od 1. 7. 2012 došlo ke změně v § 78 ZOZ, dle které je příspěvek poskytován pouze na ty zaměstnance, kteří pracují na chráněných pracovních místech zřízených nebo vymezených na základě dohody s Úřadem práce ČR.¹⁰⁹ Uvedená změna je spolu s omezenou výší měsíčního příspěvku¹¹⁰, prostředkem k zamezení zneužívání tohoto příspěvku zaměstnavateli, neboť se finančně podílí na prostředcích

---

¹⁰⁸ BÍČÁKOVÁ, Olga. K zaměstnávání osob se zdravotním postižením. *Národní pojištění*. 2011. Roč. 42. č. 3. s. 29-31.

¹⁰⁹ *Příspěvek na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením v roce 2012*. [online]. MPSV.cz, 1. března 2014 [cit. 2. března 2014]. Dostupné na < <http://www.mpsv.cz/cs/12639>>.

¹¹⁰ Dle § 78 odst. 2. ZOZ činí příspěvek 75 % prostředků skutečně vynaložených na mzdy nebo platy na zaměstnance v pracovním poměru, který je OZP, včetně pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na veřejné zdravotní pojištění, které zaměstnavatel za sebe odvedl z vyměřovacího základu tohoto zaměstnance, nejvýše však 8 000 Kč.

vynaložených na mzdy nebo platy. Pro účely splnění podmínky, aby OZP činily více než 50% zaměstnanců, stanoví § 12 vyhlášky č. 518/2004 Sb., kterou se provádí ZOZ, že osoby invalidní ve III. stupni se započítávají třikrát. Znamená to tedy, že má-li zaměstnavatel 30 zaměstnanců, z nichž 4 osoby jsou v I. či II. stupni invalidity a 4 osoby ve III., stačí tento počet OZP ke splnění podmínky více než 50% zaměstnaných OZP, neboť ony 4 osoby ve třetím stupni invalidity se počítají jako 12 OZP.¹¹¹

CHPM je dle §75 uvedeného zákona, pracovní místo zřízené zaměstnavatelem pro OZP na základě písemné dohody s úřadem práce, na jehož zřízení obdrží zaměstnavatel od ÚP příspěvek. Institut CHPM nahradil v roce 2012 v ZOZ pojem chráněná pracovní dílna. Kromě příspěvku na vytvoření CHPM má zaměstnavatel nárok na částečnou úhradu provozních nákladů dle § 76 odst. 1 ZOZ. O tom, že tyto příspěvky nejsou zanedbatelné, svědčí jejich výše pro rok 2014,¹¹² kdy příspěvek na vytvoření jednoho CHPM poskytovaný zaměstnavateli Úřadem práce, činí 196 976 Kč, jedná-li se o CHPM pro osobu s těžším zdravotním postižením dokonce 295 464 Kč (tato částka oproti předchozímu roku vzrostla o 2 568 Kč)¹¹³ a dále příspěvek na částečnou úhradu provozních nákladů CHPM může ročně činit až 48 000 Kč jak stanoví § 76 odst. 2. uvedeného zákona.

- *sleva na dani z příjmu*

Mimo výše uvedené příspěvky má rovněž zaměstnavatel zaměstnávající OZP nárok na slevu na dani z příjmu ve výši 18 000 Kč za zaměstnance invalidního v I. nebo II. stupni, v případě zaměstnance invalidního ve III. stupni ve výši 60 000 Kč.¹¹⁴

- *nižší minimální mzda*

Minimální mzda je stanovena nařízením vlády č. 567/2006 Sb. Základní sazbu minimální mzdy upravuje v § 2 pro týdenní pracovní dobu 40 hodin na 50,60 Kč za hodinu nebo 8 500 Kč za měsíc. Z podstaty pojmu invalidních osob vyplývá, že nejspíše nejsou výkonnostně na úrovni osob zdravých, tudíž vykovávají práce fyzicky méně obtížné a nenáročné. Z toho plyne i nižší finanční ohodnocení. Z tohoto důvodu obsahuje zmíněné nařízení § 4 upravující nejnižší úrovně zaručené mzdy při omezeném pracovním uplatnění

---

¹¹¹ Výpočet průměrného čtvrtletního přepočteného počtu zaměstnanců a zaměstnanců, kteří jsou OZP je stanoven v § 11 vyhlášky č. 518/2004 Sb.

¹¹² Maximální výše příspěvku je dána osminásobkem průměrné mzdy v nár. hosp. za 1.–3. čtvrtletí předchozího roku pro OZP, a dvanáctinásobkem pro osobu s těžším zdrav. postižením. Pro 1. - 3. čtvrtletí roku 2013 byla průměrná měsíční mzda v nár. hosp. 24 622 Kč.

¹¹³ BÍČÁKOVÁ, Olga. Příspěvky zaměstnavatelům v roce 2014. *Národní pojištění*. 2014. roč. 45. č. 2. str. 26.

¹¹⁴ § 35 odst. 1. pís. a) a b) zák. č. 586/1992 Sb.

zaměstnanec, přičemž stanoví, že sazba minimální mzdy pro týdenní pracovní dobu 40 hodin činí u zaměstnance, který je poživitelem ID, 48,10 Kč za hodinu nebo 8 000 Kč za měsíc.

6.3 Tzv. povinný podíl OZP

Povinným podílem chápeme povinnost zaměstnavatelů s více než 25 zaměstnanci v pracovním poměru, zaměstnávat určité procento OZP z celkového počtu zaměstnanců. Tuto povinnost stanovuje ZOZ v ustanoveních § 81 až § 84. Povinný podíl činí 4%¹¹⁵ a zaměstnavatel má několik možností, jak jej splnit. Porušení povinnosti splnit povinný podíl je dle § 140 odst. 2. písm. b) ZOZ správním deliktem s možností uložení pokuty ve výši 1 000 000 Kč.

6.3.1 Zaměstnání OZP

První a pravděpodobně nejúčelnější možností je zaměstnání OZP v pracovním poměru. Pro zjištění povinného podílu je nutné vypočítat tzv. průměrný roční přepočtený počet všech zaměstnanců dle § 15 vyhlášky č. 518/2004 Sb. Z tohoto údaje se následně zjistí, kolik činí 4% z něj, a toto číslo je povinným podílem zaměstnavatele pro daný rok.

Pro přiblížení uvedu příklad:

Průměrný roční přepočtený počet všech zaměstnanců u zaměstnavatele za rok 2013..... 250

Povinný podíl..... 4% z 250 =10

Zaměstnavatel tedy zaměstná 10 osob zdravotně postižených.

Nyní je nutné zjistit průměrný roční přepočtený počet zaměstnanců, kteří jsou osobami se zdravotním postižením

---

Osoby se zdravotním postižením (tj. v I. a II. stupni invalidity) odpracovaly v jednosměrném pracovním režimu (40hodinová pracovní doba) .....10 000 hodin

Osoby s těžším zdravotním postižením (tj. v III. stupni invalidity) odpracovaly v jednosměrném pracovním režimu.....890 hodin

Fond pracovního času je při 8mi hodinovém pracovním režimu za rok 2013.....2016 hodin

---

¹¹⁵ Povinný podíl zjistí zaměstnavatel tak, že z ročního průměrného přepočteného počtu všech svých zaměstnanců vypočítá 4%, přičemž postupuje dle § 15 vyhlášky č. 518/2004 Sb.

Osoby invalidním v I. a II. stupni ..... 10 000 / 2016 = 4,96

Osoby invalidní v III. stupni ..... 890 / 2016 = 0,44 ..... násobíme 3 = 1,32

Počet OZP, které si může za rok 2013 započítat do povinného podílu ..... 4,96 + 1,32 = 6,28

*Povinný podíl zaměstnavatele je však 10, znamená to tedy, že 3,72 z povinného podílu musí zaměstnavatel splnit v podobě **náhradního plnění** nebo **odvodem do státního rozpočtu**.*

6.3.2 Náhradní plnění – odebrání výrobků či služeb

Náhradním plněním, jako další z možností plnění povinného podílu, je myšleno odebrání výrobků, služeb nebo zadávání zakázek zaměstnavatelům zaměstnávajícím více než 50% zaměstnanců, kteří jsou OZP. Tito zaměstnavatelé jsou označováni jako dodavatelé náhradního plnění, přičemž dle § 81 odst. 2. písm. b) ZOZ se jedná o právnickou či samostatně výdělečnou fyzickou osobu, která je sama OZP, a která nezaměstnává žádného zaměstnance.

Pro objem jimi dodaného náhradního plnění, ať už se jedná o výrobky, služby či zakázky, je zákonem stanovený limit. Ten je pro rok 2014 stanoven v § 81 odst. 3. ZOZ jako šestařicetinasobek průměrné měsíční mzdy, tedy 886 392 Kč za každého přepočteného zaměstnance se zdravotním postižením zaměstnaného v předchozím kal. roce. Tento limit je stanoven z důvodu výskytu negativního jevu při tomto způsobu plnění povinného podílu, tzv. přefakturace, při které byly přes některé tyto zaměstnavatele přefakturovávány výrobky v neomezeném množství od komerčně silných společností, aniž by se na nich podílely OZP.¹¹⁶ Toto jednání je nepochybně obcházením smyslu zákona, neboť podstatou ustanovení o spolupráci odběratele a dodavatele náhradního plnění, jakožto osoby zaměstnávající více než 50% OZP, je zvýšení uplatnění těchto osob na trhu práce, přičemž odebráním výrobků, na jejichž produkci se OZP nepodílely, rozhodně neplní účel.

Dodavatelé náhradního plnění jsou proto povinni vést evidenci o tomto plnění, přičemž nedodržení této povinnosti je správním deliktem dle § 140 odst. 1. písm. d) ZOZ, za který jim může být orgánem inspekce práce uložena sankce až do výše 100 000 Kč.

Otázkou zůstává, kolik musí zaměstnavatel odebrat zboží, služeb či zakázek, aby splnil požadavek 4% povinného podílu OZP. Tento výpočet je upraven v ustanovení § 18 odst. 1. vyhlášky č. 518/2004 Sb. tak, že z celkového objemu plateb za odebrané

---

¹¹⁶ BÍČÁKOVÁ, Olga. Zaměstnávání osob se zdravotním postižením v roce 2012. *Národní pojištění*. 2012. roč. 43. č. 7. s. 25.

výrobky, služby nebo zakázky od dodavatelů náhradního plnění se odečte DPH a výsledná částka se vydělí sedminásobkem průměrné mzdy za 1. - 3. čtvrtletí předchozího roku. Pro rok 2014 se jedná o částku 172 354 Kč. Výsledný číselný údaj zaměstnavateli udá počet OZP, které si může náhradním plněním započítat na svůj povinný podíl. Platí zde však omezení stanovené v § 18 odst. 2. zmíněné vyhlášky.¹¹⁷

6.3.3 Odvod do státního rozpočtu

Poslední z možností, jak splnit povinný podíl OZP, je odvod do státního rozpočtu, někdy rovněž označovaný jako tzv. invalidní daň. Výše odvodu činí za každou OZP, kterou by měl zaměstnavatel zaměstnat, 2,5 násobek průměrné měsíční mzdy v národním hospodářství za 1. – 3. čtvrtletí kal. roku, v němž povinnost plnit povinný podíl vznikla. Průměrná měsíční mzda za toto období činí 24 622 Kč¹¹⁸. Pro rok 2014 je tedy tato částka rovna 61 555 Kč. Odvod do státního rozpočtu poukazuje zaměstnavatel do 15. února následujícího roku do státního rozpočtu prostřednictvím ÚP.

Není však vyloučena kombinace výše uvedených způsobů splnění povinného podílu, tedy zaměstnání pouze několika OZP a zbytek povinnosti do 4% splnit ve formě náhradního plnění či odvodu do státního rozpočtu.

6.4 Poskytování nemocenských dávek poživatelům invalidních důchodů

Jak bylo v předchozí kapitole uvedeno, invalidní důchod pro invaliditu I. a II. stupně není náhradní dobou pojištění, na rozdíl od stupně III., proto je v zájmu těchto osob stát se i přes svou indispozici výdělečně činnými, a to nejen z hlediska budoucího nároku na SD, ale i z hlediska finančního, neboť průměrná výše dávek invalidního důchodu pro I. a II. stupeň je poměrně nízká a nepostačuje k pokrytí standardních životních nákladů. Platí, že *pobírání invalidního důchodu samo o sobě nezakládá nárok na dávky nemocenského pojištění*.¹¹⁹ Otázkou však zůstává, jaké nároky zmíněným osobám plynou v případě, že pracují a stanou se dočasně pracovně neschopnými.

¹¹⁷ V případě, že takto získaný počet OZP je větší, než průměrný přepočtený počet zaměstnaných OZP dodavatele, může si odběratel do povinného podílu započítat pouze nejvyšší uvedený počet OZP dodavatele v kalendářním čtvrtletí, které předchází čtvrtletí, kdy se uskutečnilo zdanitelné plnění.

¹¹⁸ Průměrná měsíční mzda za 1. - 3. čtvrtletí roku 2013 je stanovena sdělením MPSV č. 437/2013.

¹¹⁹ BOLCKOVÁ, Eva. Poskytování nemocenského poživatelům invalidních důchodů. *Národní pojištění*. 2010. roč. 42. č. 1. s. 13.

6.4.1 Délka podpůrčí doby a ochranné lhůty

- *Podpůrčí doba*

Pojem podpůrčí doba je upraven v zákoně č. 187/2006 Sb. o nemocenském pojištění. V ustanovení § 3 písm. k) je normováno, že podpůrčí dobou je v tomto zákoně myšlena doba, po kterou má být vyplácena dávka nemocenského pojištění. Podpůrčí doba u nemocenského začíná 15. kalendářním dnem trvání dočasné pracovní neschopnosti nebo 15. kalendářním dnem nařízené karantény a končí dnem, jímž končí DPN nebo nařízená karanténa, pokud nárok na nemocenské trvá až do tohoto dne.¹²⁰ „Zkrácení této doby z 21 dnů na 14 představuje konec tříletého přechodného období, kdy bylo v souvislosti s úspornými opatřeními ve státním rozpočtu prodlouženo období poskytování náhrady mzdy zaměstnavatelem.“¹²¹

Obecná maximální délka trvání podpůrčí doby je stanovena na 380 kalendářních dnů ode dne vzniku DPN nebo nařízené karantény, přičemž nemocenské lze vyplácet za splnění stanovených podmínek nejdéle po dobu 350 kalendářních dnů od uplynutí této podpůrčí doby.¹²² Dle § 28 odst. 1. ZNP je však podpůrčí doba pro osoby invalidní ve III. stupni invalidity zkrácena na 70 kalendářních dnů od 15. kal. dne trvání DPN, nebo od 15. kal. dne nařízené karantény.¹²³¹²⁴ Přičemž platí, že při více DPN v jednom kalendářním roce se nemocenské vyplácí v tomto roce nejdéle po výše zmíněnou dobu 70 dní. Poživatelé ID pro invaliditu I. a II. stupně mají stejnou podpůrčí dobu jako ostatní zaměstnanci, tedy nejdéle do uplynutí 380 kal. dnů od vzniku DPN.

- *Ochranná lhůta*

Pod pojmem ochranná lhůta rozumíme časové období od skončení pojištění, ve kterém osobě, pro případ vzniku DPN nebo nařízení karantény, náleží nemocenské.¹²⁵ Ochranná lhůta činí 7 kal. dnů ode dne zániku pojištění, a trvalo-li kratší dobu, nejdéle jen tolik kalendářních dnů, kolik dnů pojištění trvalo. Poživatelům dávek pro invaliditu I. a II. stupně je délka ochranné lhůty stanovena ve stejném rozsahu, jako ostatním pojištěncům. Onemocní-li tedy

---

¹²⁰ § 26 odst. 1. ZNP

¹²¹ HULEC, Vít. *Zákon o nemocenském pojištění od 1. ledna 2014*. [online]. [cit. 3. března 2014]. Dostupné na <<http://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/mgr-vit-hulec-zakon-o-nemocenskem-pojisteni-od-1-ledna-2014.htm>>.

¹²² V období od 1. ledna 2012 do 31. prosince 2013 podpůrčí doba začínala 22. kalendářním dnem trvání DPN nebo 22. kalendářním dnem nařízené karantény.

¹²³ Nejdéle však do dne, jímž skončila doba zaměstnání, jde-li o zaměstnance, popřípadě skončilo pojištění, jde-li o OSVČ nebo o zahraničního zaměstnance.

¹²⁴ V období od 1. ledna 2012 do 31. prosince 2013 se nemocenské poživatelům těchto důchodů vyplácelo od 22. kalendářního dne trvání DPN nebo od 22. kalendářního dne nařízené karantény po dobu nejvýše 63 kal. dnů.

¹²⁵ § 15 odst. 1. ZNP

například invalidní osoba ve II. stupni invalidity 4. den od ukončení pracovního poměru, bude mít nárok na dávky nemocenského, jakoby DPN nastala ještě za trvání pracovního poměru. Zákonem je však stanoveno omezení vztahující se na poživatele ID pro invaliditu III. stupně, neboť pro tyto osoby ochranná lhůta z pojištěné činnosti neplyne.¹²⁶ Je tomu z toho důvodu, že je zohledněn fakt, že jejich zabezpečení je zajištěno především pobíráním důchodu.¹²⁷

6.4.2 Přechod z dočasné pracovní neschopnosti do invalidity

V praxi se však musíme vypořádat i s případy, kdy se zdravá výdělečně činná osoba invalidní teprve stane. Jedná se tedy o případ, kdy se pracující osoba stane invalidní na rozdíl od případu, kdy se invalidní osoba stane pracující. V praxi se bude situace odvíjet nejspíše následovně. Pracující osoba se stane DPN pro určité zhoršení zdravotního stavu. Bude čerpat svou podpůrnou dobu, přičemž její zdravotní stav se zhorší natolik, že na základě vyšetření lékařem jí bude sděleno, že splňuje podmínky pro to, aby byla uznána invalidní. Jedná se o již zmíněnou situaci, kdy se DPN po určité době mění v DNZS způsobující trvalý pokles pracovní schopnosti. „Pro takovéto případy stojí právní úprava na zásadě, že nelze čerpat ze stejného důvodu prostředky ze dvou systémů, důchodového a nemocenského, zároveň.“¹²⁸

Tato osoba má poté možnost zažádat o přiznání invalidního důchodu, neboť od roku 2009 již není zahajováno řízení o přechodu z pracovní neschopnosti do invalidity z moci úřední.¹²⁹ „Toto řízení mělo zajistit, aby sociální situace konkrétní osoby byla řešena dávkou sociálního zabezpečení, která je k jejímu řešení zákonem určena. Nemocenské primárně směřuje k náhradě výdělku ze zaměstnání osobám dočasně práce neschopným. Ke kompenzaci trvalého poklesu schopnosti soustavné výdělečné činnosti (invalidity) má naopak sloužit invalidní důchod.“¹³⁰ Uzná-li následně OSSZ ve svém posudku pojištěnce invalidním, podle § 59 odst. 2. ZNP, je jeho DPN ukončena 30. dnem ode dne následujícího po dni, ve kterém byl uznán invalidním. Končí tak zabezpečení pojištěnce z nemocenského a nově je zabezpečen z pojištění důchodového, tedy ID.¹³¹ Ovšem je zde stanovena určitá

---

¹²⁶ § 15 odst. 4. písm. a) ZNP

¹²⁷ BOLCKOVÁ, Eva. Poskytování nemocenského poživatelům invalidních důchodů. *Národní pojištění*. 2010, roč. 42. č. 2. s. 13.

¹²⁸ BOLCKOVÁ, Eva. Poskytování nemocenského poživatelům invalidních důchodů. ... s. 14

¹²⁹ Od roku 2009 se již nezahajuje řízení o přechodu z DPN do invalidity z moci úřední, tudíž je na pojištěnci, zda o přiznání invalidního důchodu požádá.

¹³⁰ *Zrušení právní úpravy přechodu z pracovní neschopnosti do invalidity*. [online]. CSSZ.cz, 7. března 2014 [Cit. 8. března 2014]. Dostupné z <<http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/zruseni-pravni-upravy-prechodu-z-pracovni-neschopnosti-do-invalidity.htm>>.

¹³¹ BOLCKOVÁ, Eva. Poskytování nemocenského... s. 14

ochrana pro pojištěnce takto uznané invalidními v I. či II. stupni invalidity, u kterých v den bezprostředně následující po tomto uznání, nastala nebo trvá jiná porucha zdraví, než která byla důvodem uznání DPN, přičemž tato porucha neumožňuje pojištěnci vykonávat pojištěnou činnost. Jak stanoví § 57 odst. 1. písm. g) ZNP, v takovém případě ošetřující lékař rozhodne o vzniku nové dočasné pracovní neschopnosti.

Vzhledem k tomu, že úprava připouští možnost zažádat o přiznání invalidního důchodu zpětně ode dne vzniku nároku, je nutné si v případě čerpání nemocenského pohlídat, zda nevznikne přeplatek na nemocenských dávkách. Tak pro případ, kdy je osoba DPN a čerpá nemocenskou dávku, přičemž zažádá o přiznání invalidního důchodu ke dni ukončení DPN, přeplatek nevznikne, neboť ke dni ukončení DPN se výplata nemocenských dávek zastaví a následně na to naváže výplata dávek invalidního důchodu. Stejně tomu bude v případě, že je vznik invalidity datován do období DPN. Dle § 65 odst. 1. ZDP se v takovém případě po dobu výplaty nemocenského invalidního důchodu pro invaliditu kteréhokoliv stupně nevyplácí.

Avšak zažádá-li osoba DPN o přiznání invalidního důchodu zpětně od vzniku nároku, přičemž tento den nespadá do období DPN (předchází mu), a je-li uznána invalidní ve III. stupni invalidity, zkracuje se jí tak podpůrná doba na 70 dní. V případě, že tato osoba již čerpala podpůrnou dobu ve větším rozsahu, než je 70 dní, vzniká zde přeplatek na nemocenském.¹³² Neuplatní se zde § 65 odst. 1. ZPD jako ve výše uvedeném případě, podle kterého by se invalidní důchod jednoduše nevyplácel.¹³³ Tento přeplatek se následně zúčtuje dle § 115a zák. č. 582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Vyhnout se tomuto přeplatku je však možné změnou požadovaného data výplaty invalidního důchodu ke dni skončení DPN. O tuto změnu je však možné zažádat do 30 dnů ode dne oznámení rozhodnutí orgánu sociálního zabezpečení a nejvýše dvakrát v případě přiznání téhož důchodu, jak stanoví § 86 odst. 4. písm. a) ZOPSZ.

Na závěr je nutno zdůraznit, že samotný fakt, že se dosud pracující osoba stala invalidní, neznamená automaticky nezpůsobilost zaměstnance pokračovat dále v dané práci. Jedná se pouze o možnost, že již nemusí mít potřebou způsobilost k dalšímu výkonu práce.¹³⁴ Posouzení této způsobilosti obsahuje lékařský posudek vydaný poskytovatelem pracovnělékařských služeb, jehož vyšetření je osoba podrobena. Vyplývá-li z něj, že zaměstnanec pozbyl dlouhodobě způsobilost vykonávat dosavadní práci, nemůže mu

¹³² § 124 odst. 2 ve spojení s § 28 odst. 1. zák. č. 187/2006 Sb. O přeplatku se rozhodne v tzv. zkráceném řízení dle § 153 odst. 1. písm. d) téhož zákona.

¹³³ HULEC, Vít. Invalidní důchody a nemocenské – příklady. *Národní pojištění*. 2013, roč. 44. č. 1. s. 16.

¹³⁴ Rozsudek NS ze dne 18. května 2010, sp. zn. 21 Cdo 266/2009 (*Práce a mzda* 9/2010, str. 29)

zaměstnavatel práci dále přidělovat a je povinen převést jej na jinou práci.¹³⁵ Teprve v případě, že toto není možné, je oprávněn dát zaměstnanci výpověď na základě ustanovení § 52 písm. e) ZákPr., popř. písm. d).¹³⁶ Touto problematikou se nedávno zabýval i Nejvyšší soud, který došel k tomu, že ve výše zmíněném případě nelze udělit výpověď z důvodu § 52 písm. f), neboť existuje výše zmíněná speciální úprava postupu zaměstnavatele pro řešení uvedených případu.¹³⁷

Pro úplnost zmíním možnost tzv. pracovní rehabilitace poskytované krajskými pobočkami Úřadu práce, upravené v § 69 ZOZ, která je určena OZP, ale i osobám, které přestaly být invalidní. Jedná se o souvislou činnost se zaměřením na získání a udržení vhodného zaměstnání, sestávající především z poradenské činnosti a praktické přípravy k zaměstnání. Za zmínku stojí, že je-li osoba zařazena do teoretické a praktické přípravy pro zaměstnání nebo jinou výtěžnou činnost, jako do jedné z forem pracovní rehabilitace, je po tuto dobu dle § 5 odst. 2. písm. b) ZDP účastna na důchodovém pojištění.

---

¹³⁵ § 41 odst. 1. písm. a) zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce

¹³⁶ § 52 písm. e) pozbyl-li zaměstnanec vzhledem ke svému zdravotnímu stavu podle lékařského posudku vydaného poskytovatelem pracovnělékařských služeb nebo rozhodnutí příslušného správního orgánu, který lékařský posudek přezkoumává, dlouhodobě zdravotní způsobilost,

¹³⁷ Rozsudek NS ze dne 5. prosince 2013, sp. zn. 21 Cdo 3075/2012

Závěr

Problematika důchodů obecně, tedy ať už invalidních či starobních, popřípadě pozůstalostních, je tématem stále aktuálním. Vymezení těchto sociálních událostí v zákoně, stanovení určitých podmínek a následná podpora osob, v jejichž životech tyto skutečnosti nastaly, je projevem vyspělého státu, který tak reaguje na životní situace, se kterými si člověk mnohdy nedokáže poradit sám a projevem určité solidarity společnosti vůči takto postiženým osobám.

Svou diplomovou práci jsem zaměřila na oblast invalidních důchodů s tím, že jako hlavní cíl své práce jsem si stanovila přiblížení problematiky invalidních důchodů, výklad některých termínů a jejich změn v posledních letech, vymezení jednotlivých podmínek pro získání nároku na dávku ze systému důchodového pojištění a v neposlední řadě vymezení možností pracovního uplatnění OZP a podpory zaměstnávání těchto osob ze strany státu.

Jedná se o oblast dynamickou, neustále se vyvíjející v závislosti na pokroku lékařské vědy, na demografických faktorech a potřebě zabezpečit vzrůstající počet takto postižených lidí. Ačkoli se v důsledku nových lékařských postupů a metod daří účinněji léčit nemoci a zranění dříve bez šance na vyléčení či záchranu, ve velkém procentu však takovým osobám zůstanou následky a stanou se tedy invalidními. Jak ukazují statistiky, počet invalidních osob na území ČR v posledních letech neustále stoupá. S tím roste i potřeba, aby se stát o tyto jedince přiměřeně postaral a byla zachována určitá životní úroveň těchto osob, ale zároveň aby byly využity veškeré možné prostředky umožňující opětovné zařazení těchto lidí do normálního života.

Významnou změnu do této oblasti přinesl zákon č. 306/2008 Sb., který s účinností od 1. ledna 2010 novelizoval znění několika zákonů, zejména pak zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění či zákona č. 582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Jednou z nejdůležitějších změn bylo zavedení koncepce jediné dávky invalidního důchodu, jejíž výše je odstupňovaná v závislosti na stupni invalidity. Zavedená změna přispěla k zjednodušení procesu při změně stupně invalidity, neboť změní-li se stupeň invalidity, upraví se pouze výše dávky bez nutnosti zkoumání dalších náležitostí. V tomtéž roce nabyla účinnosti i vyhláška č. 359/2009 Sb. o posuzování invalidity, která odráží pokrok v medicíně a nově upravuje proces stanovení procentní míry poklesu pracovní schopnosti a posuzování invalidity. Obě tyto nové právní úpravy přispěly k zefektivnění fungování systému s příznivým dopadem na vývoj nákladů na důchody v důsledku snížení počtu nově

přiznaných invalidních důchodů, což lze z pohledu úspor hodnotit kladně.¹³⁸ Nicméně otázkou zůstává, do jaké míry se tato skutečnost promítla negativně do života osob, kterým byl v důsledku této novely invalidní důchod odňat resp. nepřiznán.¹³⁹

Přestože došlo k výše zmíněným změnám, zůstalo zachováno zhodnocení poklesu pracovní schopnosti v důsledku dlouhodobého nepříznivého stavu určitým procentuálním vyjádřením a podle něj následné zařazení do jednoho ze stupňů invalidity. Ačkoli jsou tyto stanovené hranice dostatečně obecné a připouštějí možnost individualizace, otázkou zůstává, do jaké míry je vůbec možné postihnout dostatečně objektivně něco tak subjektivního, resp. jednotlivcem subjektivně vnímaného, jako je zdravotní postižení člověka. Ač dva lidé vykazují stejné známky poruchy zdraví, je subjektivní vnímání vlastního zdravotního postižení otázkou psychiky, odolnosti, vůle, ale i schopnosti každého z nich vypořádat se se svým postižením. Tak například méně odolný jedinec, který se hůře přizpůsobuje změnám a těžko se adaptuje na svůj změněný zdravotní stav, může vnímat své zdravotní postižení jako závažnější a pokles pracovní schopnosti vyšší, než jak je posudkem ohodnocen.

*„V rámci zachování určité materiální rovnoprávnosti občanů v zákonných nárocích v důchodovém pojištění a zamezení nežádoucích disproporcí je však nutné určité zobecnění, které přispěje k objektivnějšímu hodnocení zdravotního stavu.“*¹⁴⁰ Tomu významnou měrou zmíněná vyhláška o posuzování invalidity přispěla. V tomto ohledu hrají bezesporu nezanedbatelnou roli lékaři LPS, kteří by měli postupovat tak, aby nepochybili v posouzení stavu jedince a nezpůsobili tak ekonomickou či jinou újmu nejen na straně posuzovaného, ale i plátcí dávky či správnímu orgánu, neboť na podkladě posudku je rozhodováno o poskytování dávek invalidního důchodu.¹⁴¹

Významnou část své práce jsem věnovala otázce pracovního uplatnění osob požívajících invalidní důchod. Na rozdíl od předchozí úpravy již nejsou invalidní osoby

---

¹³⁸ OPÁLKA, Miroslav. *Je situace v oblasti invalidních důchodů dramatická?* [online]. Parlamentní listy.cz, 15. 8. 2011, [cit. 25. března 2014]. Dostupné z <<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/politici-volicum/Opalka-KSCM-Je-situace-v-oblasti-invalidnich-duchodu-dramaticka-205461>>.

¹³⁹ „V r. 2009 bylo vypláceno 321 439 plných ID a po transformaci v r. 2010 bylo evidováno již jen 232 839 invalidních důchodů III. stupně. Z toho určitá, avšak nezveřejněná část přešla do režimu důchodů starobních. Co se týče ID částečných, těch bylo v r. 2009 vypláceno 211 376, oproti tomu v r. 2010 bylo evidováno 53 053 ID II. stupně a 164 361 sníženého I. stupně. Je zřejmé, že změna měla nesporný vliv na invalidizaci.“ (OPÁLKA, Miroslav. *Je situace v oblasti invalidních důchodů dramatická?*)

¹⁴⁰ ARNOLDOVÁ, Anna. LPS a její funkce v systému sociálního zabezpečení v ČR – 3. část. *Národní pojištění*. 2013, roč. 44, č. 6., s. 24. – „Každý subjektivní příznak je nutné doložit objektivním nálezem, který dokládá druh a závažnost konkrétního zdravotního postižení – tak při subjektivních bolestech páteře je nutné provést objektivní vyšetření zdravotního stavu.“

¹⁴¹ ARNOLDOVÁ, Anna. LPS a její funkce v systému sociálního zabezpečení v ČR – 1. část. *Národní pojištění*. 2013, roč. 44, č. 4., s. 29.

limitovány výší výdělku, kterého mohou dosáhnout za současného pobírání dávek invalidního důchodu. Zrušení tohoto omezení spolu s průměrnou výší invalidního důchodu mělo nepochybně vliv na počet pracujících invalidních důchodců majících snahu si finančně přilepšit. Statistika uvádí, že v ČR pracuje téměř 5 milionů lidí. Pět procent z toho tvoří pracující důchodci, z nich asi 85 tisíc je důchodců invalidních.¹⁴² Podporu pracovního uplatnění invalidních osob považuji za velice důležitou, a proto pozitivně hodnotím opatření státu zaměřená na zaměstnavatele ve formě zákonného podílu zaměstnaných OZP, ale i pozitivní motivaci k zaměstnávání těchto osob poskytováním příspěvků a úlev na daních.

Ne nadarmo se říká, že každá společnost je tak silná, jak silný je její nejslabší článek. Proto je nepochybně v zájmu státu i společnosti zabezpečit invalidní osoby nejen po stránce finanční, ale zároveň jim všemi možnými prostředky umožnit žít co nejkvalitnější život, odstraňovat bariéry a motivovat tyto osoby k zařazení se do pracovního procesu, neboť smyslem není pouhá finanční podpora těchto osob, ale i pomoc s překonáním jejich handicapu a začleněním do běžného života.

---

¹⁴² HUK, Jaroslav. *V Česku pracuje čtvrt milionu důchodců. Jejich počet rapidně stoupá.* [online]. Parlamentní listy.cz, 12. 2. 2012, [cit. 25. března 2014]. Dostupné z <<http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/ekonomika/V-Cesku-pracuje-ctvrt-milionu-duchodcu-Jejich-pocet-rapidne-stoupa-222766>>.

Seznam použité literatury

Právní předpisy

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Nařízení vlády č. 290/1995 Sb., kterým se stanoví seznam nemocí z povolání

Nařízení vlády č. 567/2006 Sb., o minimální mzdě, o nejnižších úrovních zaručené mzdy, o vymezení ztíženého pracovního prostředí a o výši příplatku ke mzdě za práci ve ztíženém pracovním prostředí

Vyhláška č. 518/2004 Sb., kterou se provádí zákon o zaměstnanosti

Vyhláška č. 359/2009 Sb., o posuzování invalidity

Vyhláška č. 296/2013 Sb., o výši všeobecného vyměřovacího základu za rok 2012, přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2012, redukčních hranic pro stanovení výpočtového základu pro rok 2014 a základní výměry důchodu stanovené pro rok 2014 a o zvýšení důchodů v roce 2014

Zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Knižní publikace

ČERNÁ, Jana, TRINNEROVÁ, Dagmar, VACÍK, Antonín. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007, 230 s.

ELIÁŠ, Karel a kolektiv. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, 1119 s.

GALVAS, Milan, GREGOROVÁ, Zdeňka. *Sociální zabezpečení*. 2. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2000, 280 s.

GREGOROVÁ, Zdeňka, GALVAS, Milan. *Sociální zabezpečení*. 2. vydání. Brno: Doplněk, 2000, 239 s.

CHVÁTALOVÁ, Iva a kolektiv. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, 290 s.

KOLDINSKÁ, Kristina. *Sociální právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 207 s.

MOTEJL, Otakar. *Souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv 2009*. Kancelář Veřejného ochránce práv. 2010, 167 s.

PŘIB, Jan, VOŘÍŠEK, Vladimír. *Důchodové přepisy s komentářem*. 7. vydání. Olomouc: ANAG, 2012. 583 s.

TRÖSTER, Petr a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 6. podstatně přepracované a aktualizované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 320 s.

VESELÝ, Jiří a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vydání, Praha: Linde Praha a.s., 2013, 312 s.

VOŘÍŠEK, Vladimír, POLÍVKOVÁ, Dagmar. *Průvodce důchodovým pojištěním a evidenční listy důchodového pojištění s výkladem a příklady*. Praha: Linde Praha a.s, 2010, č. 3. 103 s.

Články ve sbornících a časopisech

ARNOLDOVÁ, Anna. LPS a její funkce v systému sociálního zabezpečení v ČR – 1. část. *Národní pojištění*. 2013, roč. 44, č. 4., s. 29-32.

ARNOLDOVÁ, Anna. LPS a její funkce v systému sociálního zabezpečení v ČR – 3. část. *Národní pojištění*. 2013, roč. 44, č. 6., s. 23-26.

BIČÁKOVÁ, Olga. K zaměstnávání osob se zdravotním postižením. *Národní pojištění*. 2011, roč. 42. č. 3. s. 29-31

BIČÁKOVÁ, Olga. Příspěvky zaměstnavatelům v roce 2014. *Národní pojištění*. 2014, roč. 45. č. 2. s. 26-28.

BIČÁKOVÁ, Olga. Zaměstnávání osob se zdravotním postižením v roce 2012. *Národní pojištění*. 2012, roč. 43. č. 7. s. 24-27.

BÍLKOVÁ, Marie. Loni stát podpořil zaměstnávání handicapovaných více než třemi miliardami korun. *Práce a sociální politika*. 2014, roč. č. 2. s. 5.

BOLCKOVÁ, Eva. Poskytování nemocenského požitavatelům invalidních důchodů. *Národní pojištění*. 2010, roč. 42. č. 1. s. 13-15.

BŘESKÁ, Naděžda. Nové posouzení zdravotního stavu. *Národní pojištění*. 2013, roč. 44, č. 2. s. 45-46.

HULEC, Vít. Invalidní důchody a nemocenské – příklady. *Národní pojištění*. 2013, roč. 44. č. 1. s. 15-18.

LANGER, Radim. Změny právní úpravy posuzování zdravotního stavu v sociální oblasti od 1. 1. 2010. *Práce a mzda*, 2010, roč. 58, č. 3, s. 11-16.

PELIKÁNOVÁ, Helena. LANG, Roman. Výše invalidního důchodu při změně stupně invalidity. *Národní pojištění*. 2010, roč. 41. č. 12. s. 5-8.

POTMĚŠILOVÁ, Hana. Život zdravých a zdravotně postižených spojuje práce. *Národní pojištění*. 2012, roč. 43. č. 12. s. 3-5.

SKYVA, Jaromír. Schopnost výdělečné činnosti za zcela mimořádných podmínek. *Národní pojištění*. 2011, roč. 42. č. 8-9. s. 41-42.

VOŘÍŠEK, Vladimír. Doba důchodového pojištění, náhradní doba důchodového pojištění a vyloučené doby II. *Práce a mzda*. 2012, roč. 60., č. 11., s. 37-38.

ZVONÍKOVÁ, Alena. Posuzování invalidity v letech 2009 a 2010. *Národní pojištění*. 2011, roč. 42, č. 4. s. 23-25.

Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 13. 3. 2013, spis. zn. I. ÚS 2306/12

Nález Ústavního soudu ze dne 24. 7. 2013, spis. zn. I. ÚS 1996/12

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 7. 8. 2003, č. j. 3 Ads 7/2003 - 42

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 2010, sp. zn. 21 Cdo 266/2009

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 8. 7. 2011, sp. zn. 3 Ads 47/2011

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 5. 9. 2012, č. j. 3 Ads 54/2012 - 27

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2013, sp. zn. 21 Cdo 3075/2012

Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 21. 9. 2009, č. j. 15 Cad 11/2009 – 29

Internetové zdroje

ČERNÁ, Jana, TRINNEROVÁ, Dagmar, VACÍK, Antonín. *Právo sociálního zabezpečení. ...* s. 86 *Důvodová zpráva*. [online]. MPSV.cz, 14. března 2014 [cit. 15. března 2014]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/5107/Duvodova_zprava_duchody.pdf.

ČSSZ. *Invalidní důchody* [online]. [cit. 22. března 2014] Dostupné z <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/invalidni-duchody.htm>.

Důvodová zpráva [online]. MPSV.cz, 7. března 2014 [cit. 8. března 2014]. Dostupné z http://www.mpsv.cz/files/clanky/5107/Duvodova_zprava_duchody.pdf.

Důvodová zpráva [online]. PSP.cz, 14. března 2014 [cit. 15. března 2014] Dostupné z <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=533&CT1=0>.

HUK, Jaroslav. *V Česku pracuje čtvrt milionu důchodců. Jejich počet rapidně stoupá*. [online]. Parlamentní listy.cz, 12. 2. 2012, [cit. 25. března 2014]. Dostupné z <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/ekonomika/V-Cesku-pracuje-ctvrt-milionu-duchodcu-jejich-pocet-rapidne-stoupa-222766>.

HULEC, Vít. *Zákon o nemocenském pojištění od 1. ledna 2014*. [online]. [cit. 3. března 2014]. Dostupné na <http://www.cssz.cz/cz/casopis-narodni-pojisteni/archiv-vydanych-cisel/clanky/mgr-vit-hulec-zakon-o-nemocenskem-pojisteni-od-1-ledna-2014.htm>.

OPÁLKA, Miroslav. *Je situace v oblasti invalidních důchodů dramatická?* [online]. Parlamentní listy.cz, 15. 8. 2011, [cit. 25. března 2014]. Dostupné z <http://www.parlamentnilisty.cz/arena/politici-voicum/Opalka-KSCM-Je-situace-v-oblasti-invalidnich-duchodu-dramaticka-205461>.

LANGER, Radim. *Lékařská posudková služba ve světle judikatury (II.)* [online]. [cit. 3. března 2014]. Dostupné na <http://www.ucetnikavarna.cz/archiv/dokument/doc-d524v500-lekarska-posudkova-sluzba-ve-svetle-judikatury-ii/>.

MPSV. *Obecné informace k zákonu o důchodovém pojištění*. [online]. [cit. 13. 3. 2014]. Dostupné z www.mpsv.cz/cs/617.

NEČERADSKÝ, Ondřej. *Z čeho se vypočítává invalidní důchod?* [online]. [cit. 22. března 2014] Dostupné z <http://www.spolcest.cz/obcanska-poradna-jm/internetova-poradna/3/2025/>.

Posudková služba – podrobné informace. [online.] MPSV.cz, 10. března 2014 [Cit. 11. března 2014]. Dostupné z <http://www.mpsv.cz/cs/7228>.

Příspěvek na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením v roce 2012. [online]. MPSV.cz, 1. března 2014 [cit. 2. března 2014]. Dostupné na <http://www.mpsv.cz/cs/12639>.

VARVAŘOVSKÝ, Pavel. *Diskriminace na základě zdravotního postižení*. [online]. [cit. 23. března 2014]. Dostupné z [http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Kauzy/prace/_217-11-DIS-JKV_12ZoS - neprijeti uchazece o zamestnani se sluchovou vadou.pdf](http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/DISKRIMINACE/Kauzy/prace/_217-11-DIS-JKV_12ZoS_-_neprijeti_uchazece_o_zamestnani_se_sluchovou_vadou.pdf).

Vyloučené doby. [online]. Sagit.cz, 13. 3. 2014 [cit. 14. 3. 2014] Dostupné z http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?cd=154&typ=r&levelid=sz_556.htm.

Vyměřovací základ. [online]. Sagit.cz, 13. 3. 2014 [cit. 14. 3. 2014] Dostupné z http://www.sagit.cz/pages/lexikonheslatxt.asp?sn=y&hledany=vym%EC%F8ovac%ED+z%E1klad&cd=154&typ=r&levelid=sz_559.htm.

Výroční zpráva 2012 [online]. CSSZ.cz, 22. března 2014, [cit. 23. března 2014]. s. 13. Dostupné z http://www.cssz.cz/NR/rdonlyres/A1301F7E-24AD-4CF9-8650-52EE3B158EE2/0/cssz_vz_2012.pdf.

Zaměstnání v invalidním důchodu [online]. Důchody-duchodci.cz, 2. března 2014 [cit. 3. března 2014]. Dostupné na <http://www.duchody-duchodci.cz/invalidni-duchod-a-prijem.php>.

Zrušení právní úpravy přechodu z pracovní neschopnosti do invalidity. [online]. CSSZ.cz, 7. března 2014 [Cit. 8. března 2014]. Dostupné z <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/davky/zruseni-pravni-upravy-prechodu-z-pracovni-neschopnosti-do-invalidity.htm>.

Shrnutí

Autorka této diplomové práce pojednává o úpravě invalidního důchodu v České republice. Hlavním cílem této práce je přiblížit problematiku invalidních důchodů, vymezit stěžejní pojmy a zákonné podmínky pro získání nároku na dávku invalidního důchodu a v neposlední řadě rovněž vymezení takzvané důchodové formule sloužící k výpočtu důchodové dávky. Významná pasáž práce je věnována problematice zaměstnávání zdravotně postižených osob, možnosti uplatnění těchto osob na trhu práce, vymezení nástrojů státu na podporu zaměstnávání invalidních osob a nástrojů k zamezení diskriminace těchto osob.

Práce vychází zejména ze znění zákonů, upravujících tuto problematiku. Stěžejním je zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, dále zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění důchodového pojištění a z podzákonných právních předpisů je významným zdrojem vyhláška č. 359/2009 Sb., o posuzování invalidity. Práce je vypracována k právnímu stavu platnému k 1. lednu 2014.

Summary

The author of this thesis deals with the legal regulations of disability pension in the Czech Republic. The main purpose of this thesis is to describe the disability pension, define the basic terms and legal conditions for entitlement to benefits of disability pension and last but not least, the definition of the so-called dosage formula used to calculate pension benefits. A significant passage of the writing is devoted to the employment of disabled people, the possibility of such persons in the labor market, defining instruments of the state to support the employment of disabled people and instruments to prevent discrimination against those persons.

The thesis is mainly based on the text of the laws regulating this issue. The main is Act No. 155/1995 Coll., on pension insurance, the Act No. 582/1991 Coll., the organization and implementation of pension and Decree No. 359/2009 Coll., on the assessment of disability. This writing is based on the main sources of law valid until January 1st, 2014

Klíčová slova

Invalidita, invalidní důchod, dávková formule, povinný podíl, lékařská posudková služba, potřebná doba pojištění, náhradní doba pojištění, pokles pracovní schopnosti, posudek o invaliditě, dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, posuzování invalidity, zaměstnávání zdravotně postižených osob.

Key words

Disability, disability pension, the dosage formula, the mandatory share, medical assessment service, the period of insurance, regulated period of insurance, decrease of work ability, report on disability, long-term disability conditions, disability assessment, employment of disabled persons.